

*We moeten ons geen zorgen maken ...
Wij weten nu toch ook wat ridders zijn en hoe het er in de middeleeuwen aan toe ging?
Daarom moeten we toch nog niet als ridders rondlopen vandaag.*

*Immaterieel erfgoed beschermen, is onmogelijk.
Zodra je het wil 'vastnemen' of 'vastleggen', heb je het al kapot gemaakt.*

*Wat het verdwijnt, dat is dan zo; het bijhouden en herinneren, oké,
maar we moeten er géén folklore van maken hé!*

*Het is dom iets te willen beschermen.
Alles verandert toch door de eeuwen heen?*

*Die meesterlijst, dat is een voetstukje en aureooltje!
Wie beslist er dan welk ICE een standbeeld krijgt?!*
Dat zouden de mensen toch zelf moeten bepalen eigenlijk ...

*Laat het allemaal maar gewoon gebeuren,
vernieuwing is interessanter dan bewaring.*

*Verhalen, stoeten, straatfeesten, ... daar hebben we geen tijd en plaats meer voor.
Verkeer, winkels en drukte, dat is waar we mee bezig zijn...*

Als iedereen nu eens hetzelfde doet, zelfde godsdienst, zelfde taal, zou de oorlog toch de wereld uit zijn?!
Dat dacht je maar! Jouw cultuur behouden en de mijne niet? No way!

jongeren in Vlaanderen aan het woord over het beschermen van immaterieel erfgoed

IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

KORTWEG: ICE

Intro

*Bokrijk. Het Huis van Alijn. Laïs en volksmuziek. Carnaval. Jeroen Bosch en Pieter Breughel. Halloween en Sinterklaas. Limburgse vlaaien en Brugse kant. Stambornen en dorpsgeschiedenissen. Sprookjes, (tuin)kabouters, monsters en cyborgs. Hiphop(pe)feesten. Huwelijksrituelen en volkssporten. Circussen en kermissen. De werelden die in beeld gebracht worden in 'De Witte van Zichem', 'De Vlaschaard' maar ook in 'Le fabuleux destin d'Amélie Poulain' of 'Man bijt hond'.**

Volkscultuur...? Eigenlijk gaat het over heel alledaagse dingen. Onze dagdagelijkse gewoontes, eten, muziek, verhalen,... Je kan ze niet met je twee handen vastnemen, ze zijn im-materieel. Jaren die voorbijgaan worden dag na dag geschiedenis. Volkscultuur die jaar na jaar wordt doorgegeven, verandert of verdwijnt, wordt vergeten of vernieuwd, wordt stukje bij beetje *Immaterieel Cultureel Erfgoed*.

WAT BETEKENT ERFGOED EIGENLIJK?

Uit een gesprekje met kinderen uit het vierde leerjaar:

"Euhmm. Erf, van erven? Iets wat je krijgt van mensen die gestorven zijn?... En -goed?... Ah ja, ewel: goed, dat het goed is he!"

"Of nee! Een goed, goed-eren, dingen. Dingen krijgen van mensen die al dood zijn."

Het schuilt ergens in een hoekje van je geheugen of nog vers in de herinneringen van een oma of opa. Ook de Vlaamse musea voor volkskunde zijn rijk gevuld met sporen van immaterieel cultureel erfgoed die de strafste verhalen of bijna vergeten 'oude' gewoontes weer boven halen en voor de toekomst bewaren.

Cultuur hoeft niet oud of saai te zijn: **ICE** is cool en retro is de mode.
En als je dit niet gelooft, moet je maar eens verder bladeren: *check it out!*

* www.vcv.be | www.villafutura.be | www.erfgoedsite.be | www.volkscultuur.nl | www.datbewarenwe.nl | museum.antwerpen.be/volkscunde | www.brugge.be/internet/nl/musea/volkscunde | www.huisvanalijn.be | www.limburg.be/bokrijk | www.unesco.org | www.unesco-vlaanderen.be

GEZEGD & GEZWEGEN

Jongerentaal, landstaal, babytaal, streektaal, moedertaal, gebarentaal, doventaal, schuttingtaal, oertaal, spreektaal, schrijftaal, lichaamstaal, standaardtaal, smstaal, vaktaal, peutertaal, chat-taal,...

Tussen ons gezegd en gezweden: zonder taal stonden we nergens. Talen zijn er in alle soorten en maten. Verhalen en vertalen zijn een eeuwenoude bezigheid.

Historici maken onderscheid tussen geschreven teksten en mondelinge bronnen. Wat zwart op wit in manuscripten is opgenomen, krijgt doorgaans meer krediet dan wat van moeder op dochter wordt herinnerd en doorverteld. Letters op papier laten zich over het algemeen ook beter bestuderen in de stilte van de bibliotheek dan de gekleurde klanken van een persoonlijke herinnering of ervaring. Desondanks werd rond de jaren '80 van de 20ste eeuw het belang van gesproken bronnen erkend. De mondelinge geschiedenis was geboren. In getuigenissen hoor je namelijk de stem van gewone mensen en komen feiten aan het licht die niet altijd in de officiële bronnen voorkomen. Achterliggende bedoelingen, motivaties en aanleidingen van gebeurtenissen leven sterker in de herinnering van mensen dan in de inhoud van documenten. Anderzijds is het menselijk geheugen selectief en dus, volgens sommigen, onbetrouwbaar. Details raken vergeten, sommige gebeurtenissen worden al dan niet bewust verdrongen of extra in de verf gezet. Onderzoekers van mondelinge bronnen toetsen hun verworven informatie dan ook voortdurend aan geschreven documenten, artefacten en alle andere mogelijke informatiekanalen. Ze werken samen met psychologen, sociologen en volkskundigen. Ze gebruiken inzichten uit de geheugenwetenschap. Op die manier komen we stilaan meer te weten over wat 'toendertijd', of nu nog steeds, niet de moeite leek om op te schrijven. Hoewel?

Het typische van doorvertellen, of het nu om verhalen en legendes, stukjes geschiedenis of getuigenissen gaat, is het feit dat het verhaal bij elke verteller een beetje anders klinkt. Beslist iemand op een bepaald moment iets 'op schrift te stellen', dan lijkt het alsof er van dan af slechts één juiste versie bestaat, en tegelijk ook een schrijver. Dit boek wordt op zijn beurt soms verwerkt tot een toneelstuk, een film, een tekenfilm of zelfs een stripverhaal. Het zorgt ervoor dat iedereen de verhalen blijft kennen en doorgeven, maar echt vertellen, van man tot man en mond tot mond, kan je het toch niet meer noemen...

Taalstudie. Studietaal?

Grammatica, literatuur, fonetiek, etymologie, tekstanalyse, semiologie: onderzoekers die talen onderzoeken gebruiken zelf een soort geheimtaal om hun werk te beschrijven... Waar komen woorden vandaan? Welke vormen hebben ze doorheen de tijd gekregen? Veranderen ze naargelang de plaats in een zin? Bestaat dé betekenis of is er telkens meer dan één? Hoe wordt taal gebruikt en welke intonatie en mimiek wordt eraan gekoppeld? Hoe wordt taal ingezet voor verschillende doeleinden? Wordt woordkeuze bepaald door het publiek waarmee gesproken wordt?...

Er was eens...

In de loop van de 17de eeuw besloot een zekere Charles Perrault zich te wijden aan het op schrift stellen van volksverhalen. Dat soort verhalen waarden rond in elke streek of stad en werden verteld om kinderen schrik aan te jagen, volwassenen met platvloerse humor te vermaken of het bestaan van één of ander fenomeen of gebeurtenis te verklaren. Meneer Perrault schaaftte de verhaaltjes hier en daar wat bij en zorgde ervoor dat op het einde de goeden beloond werden en de slechten gestraft. Een sprookje, zoals dat heet, en ze leefden nog lang en gelukkig... De gebroeders Grimm deden hetzelfde in het begin van de 19de eeuw en verzamelden dikke boeken vol volksverhalen waar ze de scherpe randjes af haalden om ze meer geschikt te maken voor jonge en gevoelige lezers. Ook de sprookjes uit *Duizend en Eén Nacht* zijn vandaag een wereldberoemde verzameling van de verhalen die in de loop der eeuwen in alle uithoeken van het Oosten werden verteld.

Tijl Uilenspiegel

Wie kent nog Tijl Uilenspiegel – die van het boek – geschreven in de 19de eeuw door Charles De Coster? Tijl was een jolige grappenmaker die Vlaanderen en Duitsland doorkruiste met zijn kwajongensstreken en fratsen én met zijn vrienden Lamme Goedzak en Nele. Deze drie vrolijke vrienden hebben waarschijnlijk nooit echt bestaan. Desondanks speelden ze de hoofdrol in verhalen over de 16de eeuw die in vele dorpen en streken de ronde deden. Vandaag kennen kinderen Tijl Uilenspiegel uit de strip en de tekenfilm. Een orale traditie die zo, langs verschillende doorgeefluiken, eeuwen heeft getrotseerd.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Tijl_Uilenspiegel • VISSCHER, P., *Tijl Uilenspiegel. De lange geschiedenis van een Vlaamse volksheld*, in: *Traditie. Tijdschrift over tradities en trends*, jaargang 3, nr. 1 (1997)

Broodje aap?

Hedendaagse volksverhalen, sappige roddels en vertellingen die naar hartelust aangevuld en aangedikt worden en als lopende vuurtjes verspreid, maar zelden of nooit in boeken opgetekend worden, worden ook wel broodje aap genoemd. Larie en apekool, fabeltjes en geruchten of – met een hippe en meer internationale benaming – ‘urban legends’. Hardnekkige misverstanden die ergens, wie weet waar, zijn ontstaan en sindsdien een eigen leven zijn gaan leiden. Sterke verhalen waarin iedereen een kern van onwaarheid vermoedt, maar niemand die het tracht te bewijzen. Loch Ness, de Engelenlamlach, ratten die baby’tjes oppeuzelen, Chinese restaurants die ongemerkt honden- of mensenvlees zouden serveren, spoken op het kerkhof rond middernacht, de aap van Rembrandt,...

www.broodjeaap.nl • <http://urbanlegends.about.com>

De term ‘orale traditie’ behelst echter veel meer dan enkel verhalen vertellen en doorgeven. Bij ons in het Westen, maar nog veel meer in andere culturen, wordt deze vorm van overlevering evengoed toegepast op wijze raad, op recepten en levenslessen, op religie en geschiedenis, godenverhalen of verklaringen van fenomenen, rituelen of feestdagen. Wat dacht je bijvoorbeeld van kleine kleutertjes en hoedjes van papier? Niemand weet hoe oud ze zijn, wie ze ooit heeft uitgevonden of hoe het komt dat iedereen ze kent.

Vandaag komt het beroep van verteller niet zo vaak meer voor, tenzij in het kader van evenementen of om toeristen te vermaken. Vertellen is stilaan synoniem geworden van voorlezen. Vroeger dienden orale tradities om via dicht- of liedvorm (zo kan je ze namelijk beter onthouden) spirituele verhalen en geschiedenissen te onthouden en door te geven, maar die noodzaak is vandaag ingehaald door vele andere media. Jongeren uit de 21ste eeuw hebben verhalen, weetjes, grappen en legendes, geschiedenis en allerlei informatie vanuit de hele wereld binnen handbereik. Het is zelfs niet langer nodig om veel talen te kennen als je de wereld wil begrijpen. Vandaag halen enkele ‘wereldtalen’ de bovenhand en zijn vertalingen legio en overal verkrijgbaar. “*Oral traditions: to keep or not to keep, that’s the question...*”

TIPS: www.mondelingegeschiedenis.be • www.verhalenbankbrugge.be/geschiedenis • www.volksverhalenbank.be • DE WEVER, B. en FRANCOIS, P., *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis als praktijk*, Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003. • DU BOIS- REYMOND, M. en WAGEMAKERS, T., *Mondelinge geschiedenis: over theorie en praktijk van het gebruik van mondelinge bronnen*, Amsterdam, 1983

DOORDENKERTJES

- ✱ Maak je eigen top drie van tofste dialectwoorden en vergelijk die met je vrienden. Gebruik jij soms 'vreemde' woorden in je alledaags taalgebruik? Welke? Zijn er woorden of uitdrukkingen die je niet zou willen missen?
- ✱ Ken jij films of tekenfilms die ook boeken zijn? Heb je al eens een boek gelezen waar later een film van werd gemaakt? En wat doe je liefst: het boek lezen of de film bekijken? Waarom?
- ✱ Bestaan er verhalen die iedereen kent en uit het hoofd kan vertellen? Stel dat jij later kinderen hebt, zou je ze dan verhaaltjes-voor-het-slapen-gaan vertellen? Welke en waarom?
- ✱ Bedenk de gekste zin of het kleinste verhaal dat je kan verzinnen en fluister dat van oor tot oor. Is wat de laatste in de rij luidop zegt dezelfde zin als die waar jij mee begonnen was? Als je ziet hoe snel iets verandert bij het doorvertellen, hoe kunnen we het dan ooit 'bewaren'? Moeten we het opschrijven en van dan af steeds op dezelfde manier vertellen, of moeten we het telkens opnieuw opschrijven, of nog iets anders?

ZO GEZEGD, ZO GEDAAN

Ga in je eigen familie op zoek naar geheimen, familierecepten, familiegezegdes of lijfspreuken, enz. Interview oma's, opa's, tantes en nonkels, neven en nichten of andere familieleden en vergelijk hun verhaal. Schrijf zo de mondelinge geschiedenis van je eigen familie...

Wist je dat:

- er in de wereld ongeveer 6000 verschillende talen bestaan en dat 50% met uitsterven bedreigd is?
- 96% van die 6000 talen gesproken wordt door slechts 4% van de wereldbevolking?
- je op het internet maar 10% van de bestaande talen terugvindt?
- er gemiddeld elke twee weken één taal uit de wereld verdwijnt?
- een continent als Afrika bijvoorbeeld een veel grotere orale traditie heeft dan het Westen? 80% van de talen die in Afrika worden gesproken hebben geen spelling...

En dan zijn er nog: dialecten...

Uit een rondvraag bij kinderen en jongeren in Vlaanderen: Moeten dialecten blijven bestaan, of mogen ze stilletjes verdwijnen?

VOOR Mocht dialect verdwijnen zou je niet meer kunnen roddelen over mensen in het buitenland | Dialect is gezellig en maakt mensen speciaal | Dialect is leuk omdat ze je in Gent niet verstaan | Ik chat altijd in het dialect, dat is anders dan anders, en je moet niet juist kunnen schrijven! | We moeten dialect beschermen anders gaat het Chinees alles overnemen! **TEGEN** Er zouden toch telkens nieuwe dialecten ontstaan | Er is nu al niemand meer die echt dialect kan spreken, we nemen gewoon van overal iets mee, het verandert voortdurend | Als iedereen hetzelfde spreekt is het veel gemakkelijker toch? **En? Wat denk jij?**

DE VRIES, J.W., *Het verhaal van een taal. Negen eeuwen Nederlands*, Amsterdam, 1994. • www.veldeke.net • fuzzy.arts.kuleuven.be/rewo • www.sosseteit.center-all.com • users.skynet.be/gvg/antwerpen.htm • vereniging.leuven.be/SBD/sbd02.htm

Het podium, afkomstig van het Griekse woord voor voet (*pous*), is een praktisch voetstuk voor voorstellingen voor een publiek. Of je nu spreekt, zingt of danst: als er meer dan één toeschouwer iets wil zien of horen, moet je het podium op.

De Grieken hadden een podium in de diepte. In de theaters zaten de bezoekers in rijen boven de tragedie-spelers. De Romeinen vermaakten zich in soortgelijke theaters met gladiatorengevechten en spectaculaire en levensechte nabootsing van zeeslagen en oorlogen.

In de middeleeuwen werd het podium letterlijk verlegd naar de kerk. Priesters maakten dankbaar gebruik van allerlei hulpmiddeltjes om hun parochianen die niet konden lezen, schrijven of geen Latijn kenden, de verhalen uit de Bijbel duidelijk te maken. Tekeningen en figuratieve beeldhouwwerken hielpen; een klein toneeltje nog veel meer. Van tijd tot tijd liepen die toneelstukjes echter uit de hand. Het publiek lachte wel eens en uitte luid zijn medeleven of ongenoegen met bepaalde personages. Kortom, het toneel ging zijn boekje te buiten en de spelers werden dan ook de kerk uit gebannen naar het marktplein, waar vanaf dan het volksvermakend theater welig tierde.

Podiumkunsten omvatten echter niet enkel theater. Het poppenspel kent een erg rijke geschiedenis in verschillende delen van de wereld. In Europa doorliep het poppenspel een gelijkaardige ontwikkeling als het toneel. Poppen konden niet alleen bijbelverhalen naspelen, ze waren ook heel geschikt voor het opvoeren van miraculeuze gebeurtenissen: de ter-hemel-opneming kon zonder veel moeite heel expressief worden uitgebeeld. Dat dit soort poppenspelen vaak op de lachspieren werkte, werd helaas niet door de kerkelijke overheden gesmaakt en al gauw werden ook de poppen zonder pardon op straat gezet. Van dan af maakten de religieuze taferelen meestal plaats voor hilarische dijenkletsers. Vanaf de 19de eeuw werd het poppentheater onder andere door professionele schrijvers en dichters wat opgekrikt. Zo kon het ook de weg vinden naar een publiek van kleine kinderen of volwassen liefhebbers van 'fijne' humor...

Ook muziek is één van de blikvangers op het podium. Muziek ondersteunt niet alleen vele andere kunstvormen, op de achter- of voorgrond, het is ook een kunstdiscipline op zich. Overvolle sportpaleizen, concertgebouwen, rokerige fuifzalen, kleine dorpslokaaltjes of grote festivals en evenementen,... Voor elk wat wils, van heavy

Dames en heren, Appels en Peren!

Ons woord 'circus' is afkomstig van het Griekse 'kirkos', wat 'kring' betekent. In de Oudheid verwees dit naar de amfitheaters waar de Romeinen later hun grote spektakels organiseerden met wagenrennen, gladiatorengevechten en wilde dieren uit Afrika. Acrobaten en jongleurs traden op sinds de Griekse Oudheid en het beroep bloeide volop in de middeleeuwen. Het eerste circus dat mensenkunjtes samen met die van dieren opvoerde -overigens niet in een tent, maar in een vaste zaal- dateert pas uit de 18de eeuw. In de tweede helft van de 18de eeuw werden in Engeland voor het eerst de paardenacts afgewisseld met nummers van clowns, acrobaten en dierentemmers: de algemeen bekende circusformule was geboren! Van dan af evolueerde het circus tot op vandaag en over de hele wereld tot allerlei vormen en varianten. Beroemde 'klassieke' circussen als het *Russisch Staatscircus* krijgen vandaag de concurrentie te verduren van hedendaagse circussen als het *Cirque du Soleil* en *Cirque Plume*.

JACOBS, M., *Circussen in Vlaanderen*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, dep. Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, afdeling Volksontwikkeling en Bibliotheekwerk, 2002. • De Poorter, A., *Belgische Circussen & foortheaters*, Van Blondin tot Ronaldo, Tiel, Lannoo, 2005. • www.circusweb.com • www.cirquedusoleil.com • www.huisvanalijn.be

Jan Klaassen

In Europa doken en duiken vaak Jan Klaassenfiguren op. Jan Klaassen stamt af van *Arlecchino* of *Harlekijn*, het geblokte figuurtje vol

fratsen dat één van de hoofdrolspelers is van de *Commedia dell'arte*. Heel wat poppenspel- en toneelfiguren zijn trouwens op de personages van de 14de-eeuwse *commedia* geïnspireerd. Verschillende steden, streken of dorpen hebben een eigen traditie van poppentheaters. In Antwerpen bijvoorbeeld dansen sinds de 19de eeuw de stangpoppen van *Poesje*, een mooie vervlaamsing van *Pulcinella*, de creatieve knecht uit de *Commedia dell'arte*. De Schele, de Kop en de Neus staan in het plat Aantwaaarps hun mannetje tussen koningen, graven en allerlei andere edelmannen.

Vandaag leeft de traditie van het Poesjenellen-tejater nog steeds in verschillende cafékelders. www.poesjenel.be • www.poppenspelmuseum.nl • DEN OTTER, E., *Verre vrienden van Jan Klaassen: poppenspel in Afrika en Azië*, Amsterdam, Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT), 1995.

Wayang-poppentheater

Het 'Wayang poppentheater' is dan weer een voorbeeld van verder weg. Oorspronkelijk op Bali, en later ook op Java en de kleinere eilanden van Indonesië, vertonen professionele vertellers staaltjes van hun vertelkunst met handgemaakte poppen. Die zijn kunstig uitgewerkt uit dunne lappen leer of in 3D uit hout gesneden. Aan de poppen zijn stokken vastgemaakt waarmee de verteller ze laat dansen voor een spot, tegen een wit scherm. De schaduwen brengen traditionele mythes en heldenverhalen tot leven, op de tonen van live-muziek op bronzen instrumenten en drums. Vandaag durft er al eens een volkser onderwerp op het doek te verschijnen, op de tonen van een hippe popsong...

www.schimmenspel.be

metal tot K3; elke muzikant kan op een enthousiast en groter of kleiner publiek rekenen. In elk muziekgenre is er wel eentje te vinden, één of ander evenement, waarbij lokaal bejubelde muzikanten of internationale sterren het podium beklimmen. Of Rock Werchter erfoegd is, kan in vraag gesteld worden, maar dat het rockfestival traditie geworden is, staat voor vele generaties als een paal boven water. Muziek is echter niet altijd puur entertainment, soms past de muzikale omkadering volledig bij bepaalde religieuze gebeurtenissen, rituelen en feestdagen. Denk maar aan de Braziliaanse carnavalsmuziek met de typische opzwepende drumslagen of aan Afrikaanse dansers die begeleid worden door het ritme van de djembé.

Je kan niet alleen je oor te luisteren leggen; talloze podia nodigen je ook uit om zelf je kunnen te laten zien. Klein en groot worden opgeroepen hun land te verdedigen voor *Eurosong* en het Vlaamse cultuurbeleid maakt er een punt van jonge pop en rockbands een kans en een podium te geven: gedroomde kansen voor een beginnen-de carrière in de wondere wereld van de muziek.

Naast muziek met de grote M, zijn er natuurlijk ook nog de talrijke straatmuzikanten, die de straat als hun podium beschouwen. Soms uit puur idealisme en enthousiasme voor het vak, soms om geld te verdienen of met het oog op een ontdekking door één of andere talentenjager.

De wereld is een schouwtoneel, bekijk het zelf maar eens, en remember: showen is een makkie, maar kijken is de kunst!

TIPS: www.vti.be • www.hetfirmament.be • NISSEN, P., *Van kerkmis tot kermis: de kerkelijk-rituele oorsprong van een profaan volksvermaak*, in: J. Jacobs (red.), *Kennis, kunstjes en kunnen. Kermis: de wondere wereld van glans en glitter*, Amsterdam, 2002. • DE BOER, P., *Van markt tot reizend pretpark*, in: *Alledaagse Dingen, nieuwsblad voor volkscultuur*, jaargang 1, nr. 1 (1994).

DOORDENKERTJES

- ★ Wat is een *podiumkunst* volgens jou? Is het een live-gebeuren van een performer (iemand die 'iets uitvoert voor een publiek') of kan ook televisie een podium zijn?
 - ★ Welke van de twee is je favoriet? En waarom?
 - * Live of op tv?
 - * Circus met dieren of met acrobaten?
 - * Klassiek of pop?
 - * Straatmuzikanten of Sportpaleisconcert?
 - * Shakespeare of een stuk van vandaag?
 - * Stand-up comedian of theatermonoloog?
- En mag alles waar je niet voor kiest voor jouw part verdwijnen, of toch maar niet? Waarom?

ZO GEZEGD, ZO GEDAAN

Improviseer-ideetjes: zelf op het podium!

- ★ **Emoties:** Verdeel het imaginaire podium in vier vakken, elk vak staat voor blij, bang, boos of triest. Je krijgt een situatie (bv. Je wacht al een halfuur op de bus die niet komt) en mag in een vak gaan staan om te reageren, natuurlijk met het passende gevoel... Opgepast! In elk vak mag je maar één zin zeggen, ga voor de volgende zin naar het volgende vak.
- ★ **Zeg 'ns euhhh:** Je moet de anderen een woord laten raden, zonder het te zeggen, en zonder 'euh' te zeggen. Het kan ook moeilijker door bepaalde woorden te verbieden, of nóg moeilijker met verboden letters!
- ★ **Op de bank:** Vooraan staat een stoel, dat is een bankje in het park. Iemand gaat erop zitten. De anderen proberen zijn plaats in te nemen, door hem van het bankje weg te jagen, zonder hem aan te raken...
- ★ **Tableau vivant:** Elk groepje krijgt een situatie die levenloos uitgebeeld moeten worden. Iedereen moet meedoen. Als extra tip voor het publiek dat moet raden mag er één beweging gedaan worden. Daarna eventueel twee bewegingen.
Groepsfoto: poseer met de hele klas voor een gekke-bekken-trekken groepsfoto. Eén iemand verlaat de klas en intussen verwisselen twee mensen van plaats. Wie staat nu ergens anders?

Volkstheater

Sterk verwant met het volkse poppentheater is het gewone volkstheater, dat vandaag nog steeds een groot publiek bereikt. Dit volkstheater is stads- en streekgebonden, want wordt meestal in het plat dialect opgevoerd, al dan niet door amateurgezelschappen. Welke Gentenaar is bijvoorbeeld niet vertrouwd met het standbeeld van Romain Deconinck rustend op de trappen van de Minardschouwburg? Zijn Gentse stukken zijn alom bekend en bejubeld...

Is televisie ook een podium?

Je luie zetel voor het scherm is toch onvergelijkbaar met een plekje tussen de joelende massa of een roodfluwelen stoeltje in de schouwburg... (hoewel, uit een rondvraag bij kinderen uit de lagere school blijkt dat zij televisie verkiezen: 'Je kan ook liggend kijken, je ziet veel meer, het is lekker rustig...')

Het hangt er allemaal van af hoe je het podium interpreteert. Is het een eenzame hoogte waar het publiek naar opkijkt? Of is het een ruimte waarin iemand in levende lijve een voorstelling presenteert aan een publiek? Of heb je met een voorstelling en een publiek al de nodige ingrediënten bijeen om te mogen spreken van podiumkunst?

Als je het zo ziet, kan televisie – en zeker de reality-tv en interactie-trend die in verschillende gedaantes tegenwoordig elke tv-show binnen-sluipt – een heel modern podium zijn om iets aan een publiek te tonen. Zelfs al zit dat publiek over heel België verspreid en wordt de tv-versie meestal pas na het live-gebeuren de ether in gestuurd...

ALLE DAGEN VAN HET JAAR

Sommigen geven er drie, anderen twee of vier. Sommigen doen het met hun neus, anderen doen het met hun rechterhand. Nog anderen tikken heel beleefd hun hoed, glimlachen of zien er liever helemaal van af. Groeten en zoenen. Iedereen doet het, vaak zonder erbij na te denken of zonder zelfs stil te staan.

Als je je dagelijkse leven even onder de loep neemt, vind je in kleine en grote dingen sporen van de cultuur waarin je leeft. De cultuur die nog voor je ligt, maak je zelf. Ergens tussenin gaan talloze stukjes verloren. Andere beetjes worden opgepikt, (her)uitgevonden en ontdekt.

Op de speelplaats bijvoorbeeld. Spelen is van alle tijden en werelddelen. Speelplaatsen bevinden zich op straat, op school, in de living, in een weide of op een open veld, in een speeltuin, in een sporthal of gewoon in de zetel. Om één of andere reden raken spelletjes nu eens in de mode en dan weer in de vergetelheid. Zaklopen, hoelahoep, springtouwen en tollen, knikkeren en hinkelen, bikkelen of tikkertje spelen, rekkerspringen, kegelspel, handjeklap, bollosmitto,... Van tijd tot tijd steken ze allemaal weer de kop op. Soms worden ze een handje geholpen door een gewiekste chipsfabrikant die de tol in een hedendaagse versie uitvindt en verstopt in zijn chipszakken. Gezelschapsspelletjes en klassieke spelregels krijgen een nieuw, hip jasje en verschijnen meer en meer op familiefeesten of bij studenten op kot of op café. In sommige landen is het bedenken van leuke spelletjes met zo weinig mogelijk materialen een spel op zich. Elders is het spelen een sport en komt er heel wat meer bij kijken dan kinderpret alleen. Sommige spelsporten worden intussen over de hele wereld gespeeld. Voetbal bijvoorbeeld. Hoewel het leuk is dat iedereen de spelregels kent en overal ter wereld kan volgen en spelen, kan je je misschien ook afvragen of het niet nog leuker zou zijn dat je overal en telkens opnieuw nieuwe spelletjes te ontdekken en mee te spelen...

Andere gezellige sociale gewoontes zijn onze 'feestelijke gebeurtenissen'. Al naar gelang het dorp waar je woont, komt Sinterklaas of Sint-Maarten je huisje voorbij, wordt er met toeters en bellen carnaval gevierd en kleuren heiligenprocessies de jaarlijkse hoogdagen van de dorpskerk. Meer en meer vang je op tv, op school, of gewoon in je buurt ook glimpen op van *vreemde* feesten: de Ramadan, het Suikerfeest, Chinees nieuwjaar en Chanoeka zijn slechts enkele voorbeelden van de zinnenprikkende feestcultuur uit de hele wereld. Sommige feesten hebben zich al

Wat je doet is wat je bent?

- Eet je met vork en mes, of neem je een lepel? Krijgen dames voorrang of neem je zelf liever het voortouw?
- Ga jij op zondag naar de kerk of blijf je lui in bed?
- Geef je je lief cadeautjes of hou je het bij bloemen en een kaartje?
- Ben je in de scouts of zweer je bij de chiro?
- Ga je op café of blijf je liever gezellig thuis?
- Kijk je uit naar de jaarlijkse dorpskermis of trek je elke zomer met je vrienden naar de Garnaalstoet?
- Check je regelmatig je inbox en piepen de smsjes je lustig rond de oren?
- Wil je ooit trouwen en een huisje bouwen?
- Schrik je van zwarte katten en mijd je ladders op het trottoir?
- Droom je van een carrière of ben je met het dagelijks gewas, geplas en kindergekwetter ook al tevreden?

een paar generaties geleden helemaal ingenesteld in de Vlaamse feestkalender; andere zijn amper tien jaar geleden doorgebroken. Tegen eind oktober word je bijvoorbeeld van alle kanten belaagd door Halloweengegriezel.

Heel wat feestdagen vinden hun oorsprong in religieuze of spirituele bronnen. Hedendaagse Christelijke feestgebruiken worden soms in verband gebracht met Keltische en 'heidense' gebruiken. De kerstboom wortelt waarschijnlijk in de Germaanse bomencultus: de groenblijvende en dus veelbelovende boom werd behangen met koek en vruchten op het midwinterfeest om de goden en geesten gunstig te stemmen met oog op het nieuwe jaar. Vooral in de 19de en 20ste eeuw verspreidde het kerstboomgebruik zich in Europa. In Sinterklaas te paard op de daken zien sommigen de echo van verhalen over de Germaanse god Wodan die met zijn paard over de wolken rijdt. Deze heilige man bezoekt tegenwoordig vooral supermarkten – zonder zijn paard. Moederdag is dan weer overgewaaid uit de Verenigde Staten waar vrouwen en moeders zich rond de eeuwwisseling inzetten voor onderwijs en betere levenssituaties voor vrouwen en gezinnen.

Sommige feesten hebben specifieke richtlijnen voor wat er die dag precies moet of net níét moet gebeuren. Andere feestrituelen worden van generatie op generatie doorgegeven en telkens wat aangepast aan de tijd. Feesten en feestjes maken doorheen de tijd heel wat gedaanteveranderingen door. Soms worden ze kleurrijker naarmate de tijd vordert, soms steeds grijzer, tot ze stilletjes verdwijnen. Misschien kunnen we ons best doen om ze te onthouden en te herinneren. Zou jij het niet leuk vinden aan je kinderen te vertellen hoe jij vroeger van deur tot deur ging zingen voor vaders nieuwe hoed, met twee andere koningen en de ster van het Oosten?

TIPS: www.omgangsvormen.nl • www.asg.be • www.pienternet.be/lessen/smul.html • www.matariki.be/downloads/rapportfeesten.pdf • www.feestonderzoek.be • STROUKEN, I., *Volkscultuur: levend cultureel erfgoed. De boeiende achtergronden van het dagelijks leven*, in: *Traditie, tijdschrift over tradities en trends*, jaargang 5, nr.1 (1999) • D'HAMERS, K. en SCHOEFS, H., *Tijd voor feest(en)*, 365 dagen lang, in: *Mores*, jg.3, nr.4, oktober-november-december 2002, p.7-14 • VAN DEN HEUVEL, R., *Het verhaal van Sint Nicolaas. Beschermheilige van zeelieden, reizigers, huwbare maagden, kinderen en gevangenen*, in: *Traditie, tijdschrift over tradities en trends*, jg.4, nr.4 (1998) • JACOBS, M., *Moederdagen, rijpe vruchten van personencultus, lobbywerk en pps*, in: *Mores*, jg.4, nr.2, (2003), p.12. • VAN GENNEP, A. (1873-1957), *Rites de passage, Parijs, Mouton, 1969* • *Geboorte en dood: praktijken bij Turken en Marokkanen*, Brussel, Cultuur en Migratie, (1991)2 • BIJSTERVERELD, A.J. e.a. (red.),

Suikerbonen en beschuit met muisjes. Eetgewoonten bij sleutelmomenten in het leven, Leuven, Provincie Vlaams-Brabant, 2005 • DOBBELAERE, K., LEIJSEN, L. en CLOET, M. ed., *Levensrituelen* (reeks: vormsel, huwelijk,...) Leuven, Kadoc-studies, 1991

DOORDENKERTJES

- Welke spelletjes speelde je vroeger allemaal op de speelplaats? Wat speelde je het liefst en wat deed je helemaal niet graag? Worden die spelletjes nog steeds gespeeld, denk je? Waarom wel/waarom niet?
- In andere landen gelden vaak andere gebruiken en beleefdheidsnormen. Ken jij voorbeelden van wat in andere landen heel beleefd of net onbeleefd is, waar wij vreemd van opkijken? Heb je zelf al eens een situatie meegemaakt waarbij je zonder het te weten heel onbeleefd was en het schaamrood je naar de wangen steeg?
- Reisgidsen lichten vakantiegangers vaak op voorhand in over gewoontes en *do's* en *don'ts* van andere culturen. Pluis eens de reisgidsen van België uit om te zien of jij zelf past in het plaatje dat die boeken over de Belgen schetsen...
- Snuister eens in oude fotoboeken van moeders en vaders, broers en zussen of van jezelf. Moet je ook soms glimlachen om voorhistorische outfits, gekke zonnebrillen, ouderwetse handtassen en clownschoenen?
- Heb je zelf nog van die spullen in je kleerkast, die je vroeger dag en nacht zou gedragen hebben, maar vandaag voor geen geld nog mee op straat komt?
- Wat is jouw lievelingsgerecht? Is dat een typisch Belgisch gerecht, of komt het ergens anders vandaan? Is het iets wat ook je grootouders graag eten en kunnen klaarmaken?

ZO GEZEGD, ZO GEDAAN

- Veel landen en streken kennen hun eigen, specifieke gerechten die meestal ook de naam van de streek meekrijgen. Ken je daar voorbeelden van, uit je eigen streek misschien?
- Bij feesten horen vaak ook specifieke, bijzondere gerechten. Maak met de klas eens een feest-receptenboek, met daarin de recepten van wat jij op feestdagen het liefst eet, wat in jouw familie altijd gemaakt wordt, wat volgens jouw cultuur bij die dag hoort, enz. Geef het boek aan elkaar door tot het vol is. Daarna is het party-time, met hapjes en drankjes naar ieders smaak!

Ritueel

Ri-tu-eel <het ritueel; rituelen>

- uit meer onderdelen bestaande rituele handeling -> *ritueel*
 - omstandige, langdurige reeks handelingen
- Een ritueel is een speciale gebeurtenis die vol boodschappen en diepe berichten zit en net als een dans en toneelstuk, telkens opnieuw op gelijkaardige manieren wordt uitgevoerd. Wanneer we als individu aan bepaalde rituelen meedoen, tonen we dat we tot dezelfde groep behoren. Bij veel rituelen hoort ook een feest!

Licht?

In verschillende culturen wordt in december feest gevierd, telkens met een andere, eigen aanleiding, maar wel steeds verlangend naar het verre lente- en zomerlicht. In december worden de nachten nog steeds langer. Op 21 december, de langste nacht van het jaar, werd vroeger het midwinterfeest gevierd, wat nog stamt uit Germaanse tijden. Op 25 december bekijken Christenen terug op de geboorte van Jezus Christus, toch ook een licht. Joden vieren lichtfeest of Chanoeka, een feest waarbij elke dag één kaars van de zeven-armige kandelaar wordt aangestoken. Daarmee herdenken ze de overwinning op Syrië met de verovering van de tempel in Jeruzalem. In Zweden wordt op 13 december Santa Lucia of het Luciafeest gevierd. Een uitverkoren meisje in een lange, witte jurk, gevolgd door een hele stoet kinderen, brengt dan symbolisch met een kaarsjeskroon het licht van huis tot huis in het holst van de nacht. Het feest is alom bekend en gevierd. De naam Lucy is er vast heel gegeerd...

NATUURLIJK!

De filosoof **Plato** zag het zo, een dichter als **Dante** zag het anders. **Galileo** zag de zon en de sterren. Vandaag kijken we door wetenschappelijke grote telescopen en zien steeds meer. Sterrenstelsels en wormgaten en sterrenstof en atomen en planeten van dichtbij en de kraters van de maan...

Sommige volkeren echter bezitten een heel eigen blik op het universum. De wereld zit in elkaar zoals zij dat al eeuwenlang van hun vaders en moeders leerden. Eerst schiep Hij donker en licht, later de zee en het land. Bij de Grieken leefden de goden op de Olympusberg en konden de hele mensenwereld overzien. Af en toe daalden ze eens af, en van het een kwam het ander. Zo ontstonden de helden, de cyclopen, nimfen en wat voor andere tussenwezens nog meer. De rijke Griekse mythologie verklaart hoe de wereld in elkaar zat en hoe de natuur en allerlei natuurfenomenen in z'n werk gingen. Mensen van alle plaatsen en tijden gaan op zoek naar het mysterie van het leven en de dood. Het Dodenrijk ligt ergens aan de overkant, of diep beneden. Daar tegenover bestaat er meestal ook iets gelukzaligs als de hemel. Iets om naar op of uit te kijken. Krachten worden niet alleen toegeschreven aan goddelijke wezens, ook aan de natuur, planten, dieren en bomen, aan de aarde, gesteenten en mineralen, aan onzichtbare energievelden en alomtegenwoordige geesten.

Ook sommige menselijke figuren beschikken in bepaalde wereldvisies over bijzondere krachten. Elk volk had of heeft zijn eigen Wijzen die als enigen in staat zouden zijn het eeuwige draaien van de wereld, de tijd, de mensen en de dingen te beïnvloeden. De sjamaan bijvoorbeeld, beter gekend onder de naam 'medicijnman' of 'tovenaar', is al sinds 35 000 v. Chr. aan het werk als bemiddelaar tussen mens en dier. In zijn ogen zijn alle vormen van leven gelijkwaardig: een vis of een steen verdient evenveel respect als een koning. Met het ontstaan van de landbouw kwamen dieren in het voedselpalet veel minder aan bod. De opkomst van het Christendom bracht een hiërarchische wereldvisie met zich mee en de wetenschap ontwikkelde medicijnen die de genezende kracht van de sjamaan overbodig maakten. Op die manier verdween de sjamaan voor lange tijd op de achtergrond. Vandaag de dag starten in het westen echter steeds meer moderne sjamanen een praktijk op, om mensen bij te staan in hun zoektocht naar houvast en om het verstoorde evenwicht in hun leven terug te herstellen.

Bij het horen van het woord "heks" denk je wellicht spontaan aan een oude, kromgegroeide vrouw met een wrat op haar neus, die in haar door spinnen en padden

Wajapitaal

De Wajapi-indianen uit het Amazone-gebied ontwikkelden een geheel eigen taal van symbolen en patronen waarmee ze hun visie op de wereld en het bestaan van mens en dier weergeven. Ze schilderen de tekens met bepaalde rituelen op het lichaam. In die taal kunnen ze ook hun samenleving verklaren: waarom iemand het meer voor het zeggen heeft dan iemand anders of bepaalde taken op zich moet nemen. Deze Wajapitaal wordt doorgegeven van de ene generatie aan de andere en kan niet zomaar in één-twee-drie en aan Jan en alleman worden aangeleerd. Waarschijnlijk is dat dan ook één van de redenen waarom maar weinig Wajapi nog de echte taal kennen, of willen leren.

Sjamanisme

Je hebt het misschien zelf al wel eens meegeemaakt. Je staat in het midden van een overwelgend landschap en plots voel je hoe een ongevoelbaar sterke energie uitgaat van de natuur die je omgeeft. Alsof de grond waarop je staat en de bergen die je omringen en de zee die daar beneden wild tekeer gaat, alsof dat alles leeft, zoals mensen dat doen, maar dan alleen miljoenen keer intenser. Zo'n gevoel lijkt een beetje op wat sjamanen ervaren wanneer ze in trance treden, al is het gevoel bij hen veel sterker. In de ogen van een sjamaan is alles in de wereld onderling verbonden en elk klein onderdeel bezit zijn eigen krachten. Op het ritme van de drum komt de sjamaan in trance, wat hem, zoals ook in dromen en visioenen, in staat stelt met die krachten contact te leggen.

RUTHERFORD, W., *Sjamanisme, de basis van magie*, Den Haag, Miranda B.V., 1986. * KESTER, J., *Sjamanisme*, Kampen, Uitgeverij Kok, 2003. * www.schoolvoorsjamanisme.nl

Heksenkruid

Veel vermeende heksen waren eigenlijk kruidenvrouwen of –kenners. Voor elk kwaaltje een kruidje. Zere keel? Drink wat saliethee met honing. Vliersnoepjes doen wonderen tegen de hoest. Lavendel onder je hoed scherpert de concentratie en rozemarijn in de schoenen van je man kan je liefdesleven en –lust wonderbaarlijk oppeppen. Moederkruid op de boterhammen om migraine te voorkomen en vrouwenmantel om de maandelijkse vrouwenpijntjes te verzachten. Meer van dat? www.kruidjes.be

DE CLEENE, M., en LEJEUNE, M.-C., *Compendium van rituele planten in Europa*, Mens&Cultuur uitgevers, Gent, 3de druk.

Wicca

Wicca is een natuurreligie, die zich baseert op voorchristelijke Europese religies, net zoals ook hedendaagse druiden of sjamanen dat doen. Ambities? Breng dan eens een bezoekje aan de plaatselijke bibliotheek of spring eens bij de boekhandel binnen. Ongetwijfeld ligt daar nog een exemplaar van het Wicca-kookboek of een handboek voor de moderne heks op je te wachten. Je on-line zoekmachine tovert voor ‘Wicca’ bovendien in een wip 3.290.000 links te voorschijn!

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Wicca> * DE ZUTTER, J., *Abracadabra, lexicon van de moderne hekserij*, Hadewijch, 1997.

bevolkte peperkoekenhuis diep in het bos gevaarlijke papjes brouwt van vet van ongedoopte kindertjes, zich verplaatst op een bezem en van tijd tot tijd op de top van een kale heuvel collega's heksen treft om samen met hen de sabbat te vieren. Het beeld van de boze heks is echter niet ouder dan de 14de eeuw. Op dat moment besloot de Katholieke Kerk namelijk de term “tovenarij” te vervangen door zijn grimmige tegenhanger “ketterij”. Daarvoor werden bezweringen en rituelen, die naar aloude traditie de vruchtbaarheid van de velden, het vee en de dorpsgemeenschap moesten verzekeren, oogluikend toegelaten. Vanaf het begin van de 14de eeuw werden dergelijke praktijken echter beschouwd als een kunst van de duivel. De Kerk zette gruwelijke heksenprocessen op touw, waarbij de zogenaamde heksen verantwoordelijk werden gesteld voor de economische crisis en de sociale onrust.

In werkelijkheid waren het wijze vrouwen wier kennis, vooral op het gebied van geboortes en genezingen, sterk gewaardeerd werd door de dorpingen. Priesters deden echter ook aan genezende praktijken, zoals duiveluitdrijving door middel van wijwater, amuletten en belletjes. De wijze vrouwen waren hun grote concurrenten en dus kon zelfs het feit dat zij vaak betere resultaten behaalden hun leven niet redden, integendeel! In Europa werden in die periode uiteindelijk zowat 100.000 vrouwen vermoord. Ook in Vlaanderen werden tussen 1572 en 1739 talrijke heksenprocessen op touw gezet. Desondanks werd het heksenras allesbehalve uitgeroeid. Halfweg de 20ste eeuw zag de moderne hekserij het daglicht onder de naam Wicca, en vandaag de dag kent deze beweging een enorm succes.

Door de jaren heen gingen mensen dus op zoek naar verklaringen, oplossingen en zoveel mogelijk middelen om het leven beter te maken. Sommigen vonden het antwoord in de natuur, anderen in religie. Uit allerlei denkoefeningen en discussies

groeide uiteindelijk een hele geschiedenis van de filosofie ('filo-sofie': vriend van wijsheid, liefhebber van weten). Tegelijk ontwikkelde zich daaruit de wetenschap: experimenten en proeven in de natuur deden wetenschappers geloven dat zij de enige waarheid, de *weten-schap*, bezaten. Tegenwoordig wordt echter in enquêtes vastgesteld dat homeopathische en natuurlijke geneeswijzen opnieuw hun opwachting maken. Massagetechnieken, sauna, accupunctuur en energievelden, relaxatie en ademhalingsoefeningen, yoga, psychologische ondersteuning of hekserij en sjamanisme,... vinden vandaag heel wat overtuigde aanhangers. Ook traditionele middeltjes komen weer in de mode: tante Kaat en grootmoeders raad. Het aanbod wordt steeds rijker en het kiezen steeds moeilijker. Het telkens verder zoeken naar nieuwe bronnen van kennis en geloof, of het nu in het verleden is, in de toekomst, in de natuur of in de wetenschap. Het is en blijft blijkbaar een typisch menselijke eigenschap...

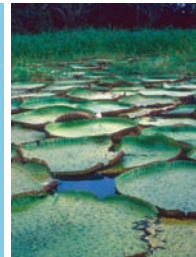
DOORDENKERTJES

- ★ Vind jij dat geloven in mythes of bovennatuurlijke krachten nog kan, als je weet hoeveel er vandaag door de wetenschap wordt bewezen en weerlegd? En wat denk je over alternatieve geneeskunde, homeopathie, kruidengeneeskunde, accupunctuur, yoga, enz. Geloof je er in? Waarom (niet)?
- ★ Ken jij mensen die tatoeages hebben, of heb je er misschien zelf één? Hebben die tatoeages of lichaamstekeningen een betekenis of zijn ze er enkel voor versiering? Als jij er eentje zou laten zetten, welke zou je dan kiezen en waarom?
- ★ Verzamel zoveel mogelijk voorbeelden van bijgeloof. Heb jij zelf van die bijgeloofmiddeltjes, bijvoorbeeld voor een goed examen, voor een allerliefste wens, of om ongelukken te voorkomen?
- ★ Ga eens op zoek in boeken, archieven of verhalen van mensen uit de streek. Je vindt er vast en zeker sporen van een lokale heks. Kan je opsporen wat er met haar is gebeurd?

ZO GEZEGD, ZO GEDAAN

- ★ Bekijk 's morgens eens een kalenderblaadje. Wiens naamdag is het vandaag, welke heilige wordt er gevierd en wat is de weerspreuk van de dag? Probeer op het einde van de dag zelf een kalenderblaadje te maken, met in je achterhoofd de gebeurtenissen van de voorbije dag. Hoe zou je de dag dopen? Je kan op die manier zelfs een jaarkalender maken, om het volgende jaar opnieuw te gebruiken...

VINGERVLUG

Handwerk. Handvaardigheid. Vraag het eens aan een 70-plusser: *‘Goede stielmannen zijn vandaag niet meer te vinden!’* Een definitie van de term ‘traditioneel vakmanschap’ zou luiden: *Alle handwerk waarvoor traditionele vaardigheden aangeleerd moeten worden, overgedragen van vader op zoon of van meester op leerling. Traditioneel vakmanschap wordt van generatie op generatie heruitgevonden en aangevuld.* Een ambacht zou een *traditionele vaardigheid, handwerk, zijn waarbij dingen worden gemaakt, op een aangeleerde manier.* Niets is moeilijker dan zo ’n definitie te gaan toepassen. Begin je maar eens af te vragen wat er vandaag de dag precies in het vakje ‘ambacht’ past en wat niet. En wat is het verschil tussen traditioneel ambacht en hedendaags handwerk. Bestaat zoiets überhaupt wel, of is ‘hedendaags ambacht’ een *contradictio in terminis*, zoals dat heet?

Wat denk je bijvoorbeeld over de boer en de visser of de wijnteler? Is ‘letterontwerpen’ handwerk, of misschien vroeger wel en vandaag niet meer? En de glazenwasser of de kapper: die ‘maken’ niet echt iets, horen zij er dan ook bij? Of de dokter en de apotheker die zich nestelden in de top tien van de rondvraag bij lagere schoolkinderen. Twijfelgevallen te over!

Laten we eens beginnen bij het begin, toen een ambacht uitoefenen nog heel gewoon, en vooral, een klare zaak was. De oorspronkelijke betekenis van ambachten wortelt in de verre middeleeuwen. Het komt er op neer dat het toen helemaal niet zo eenvoudig was jezelf de titel ‘ambachtsman’ toe te kennen. Je begon je carrière als 10- tot 14-jarige jongen (jawel meisjes, je leest het goed: alleen jongens) bij een meester in de leer. Dit betekende eigenlijk dat je de saaiste en vuilste klusjes in het atelier moest opknappen. Na enkele jaren kon je een werkstuk afleveren, waarmee je al dan niet promoveerde tot gezel. Die iets betere positie bezorgde je tenminste al wat loon en leukere opdrachten. Tenslotte kon je ook zelf meester worden en lid van de gilde, waarop je dan eindelijk als echte ambachtsman beschouwd werd. Daarvoor moest je wel de meesterproef doorstaan, die aartsmoeilijk was en tot in het kleinste detail werd gekeurd en getest door de reeds benoemde gildeleden.

Tot daar de samenvatting van de les ‘middeleeuws ambacht’. Hierop volgde later het verhaal van de kleine ‘fabriekjes’: weverijen, naaiateliers, ververijen, enz., waar enkele vaardige handen zich verenigden tot een kleine firma, letterlijk een manu-factuur (*manus*: hand - *facere*: maken). Tegen het einde van de 19de eeuw gooide de industrialisatie roet in het eten. Machines namen het werk van mensenhanden over en de

Een greep uit het aanbod: wat past volgens jou niet in het rijtje?

Breien | Haken | Kantklossen | Patchwork
Tapijtweven | Textiel bedrukken | Barbier
Banketbakker | Beeldengieteer | Boekbinder
Boer | Chocolatier | Diamantbewerker
Fietsenmaker | Fotograaf | Glasblazer
Instrumentenbouwer | Illustrator | Kaasmaker
Keramist | Kok | Molenaar | Loodgieter
Mandenvlechter | Metselaar | Meubelmaker
Mijnwerker | Letterontwerper | Zilversmid
Muziekinstrumentenbouwer | Parfumeur
Pruikenmaker | Pottenbakker | Restaurateur
Schilder | Schoenmaker | Schoorsteenveger
Slotenmaker | Smid | Steenhouwer | Tekenaar
Timmerman | Visser | Wijnteler | Zadelmaker
Hoedenmaker | Hoefsmid | Imker | ...

Gehaakt en gebreid

Naast de ‘grote handwerk’-beroepen als timmerman, smid of bakker, waar iedereen meteen aan denkt, zijn er ook veel ‘kleinere’ bezigheden die zeker ook in het vakje ambacht thuishoren. Moeders kunnen het zich nog levendig herinneren: naaien, breien en borduren, verplichte kost op school én thuis. Een goede huisvrouw kan het allemaal. Voor sommige specialisaties bestonden er zelfs specifieke scholen, zoals de kantschool, erg in trek in de 19de eeuw. Met de komst van fabrieken en machines, en veel later ook de grote winkelketens die hun producten laten maken in lageloonlanden, is het beroep kleermaker tegenwoordig veel zeldzamer dan vroeger. Ook moeders die, als ze al tijd vinden en zich de juiste steken weten te herinneren, voor hun kinderen zelf kleren

willen maken, geven het snel op tegen de druk van het goedkope en bovendien hippe winkel-aanbod. Alhoewel: ook al gemerkt hoe haken en breien vandaag weer een trend zijn?

GILLOW, J. en SENTANCE, B., *Textiles, Le tour du monde illustré des techniques traditionnelles*, Paris, Editions Alternatives, 2000.

Met liefde gemaakt, dat smaakt!

Hele reclamestrategieën worden op basis van deze idee uitgewerkt. Tv-spots of slogans proberen je er dagelijks van te overtuigen dat kranige, oudere Italiaanse dametjes in de potten van de Bertollisauzen staan te roeren en de twee werknemers van Kriek Bellevue dalen hoogstpersoonlijk de kelders in om de kwaliteit van hun bier te proeven. Bij Palm staan de boerenpaarden op stal en crème caramel wordt voor de huisgemaakte look in aardewerken potjes gegoten...

Design en culturele industrie, een buitenbeentje...

In een hoofdstukje over traditionele ambachtelijke vaardigheden lijkt design een beetje uit de boot te vallen. Het woord culturele 'industrie' al helemaal. Toch is de link niet uit de lucht gegrepen. Design is een soort veredeling van functionele producten, meestal uit nieuwe materialen gemaakt en oorspronkelijk bedoeld voor de gewone man. 'Het is niet omdat iets uit goedkope materialen en in fabrieken wordt vervaardigd, dat het lelijk moet zijn', moeten de eerste designers gedacht hebben. Helaas had het grote publiek weinig vertrouwen in plastic en co en weinig behoefte aan een nieuwe stijl. De rijkere klasse was echter wel te vinden voor eens iets anders en zo kreeg design zijn exclusieve bijklank. Die

ambachtslui veranderen meer en meer in arbeiders. Dit betekende echter niet het einde van het ambacht, van dan af kreeg handwerk wel een heel andere betekenis...

De komst van industrie en mechanisatie zorgde er dan wel voor dat veel mensen hun werk verloren en dat een aantal beroepen verdwenen, maar maakte tegelijk van een handgemaakt product iets heel bijzonder en uniek. In concurrentie met het lopende-band-koffiekopje staat een handgemaakt servies stevig te pronken op je salontafeltje. Of een mondgeblazen glas oogt toch veel mooier in de buffetkast dan een fabrieksgedraaid serienummer. Maar tijd is geld: ambachtelijke kwaliteit is veel duurder. Dat is nu net die nieuwe betekenis van ambacht, vanaf 1900. Vroeger had iedereen alles handgemaakt, vandaag is handgemaakt iets bijzonders.

Dat is ook de verdienste van de arts- and crafts movement (letterlijk: de kunsten- en ambachtenbeweging) en het ontstaan van 'design'. Als tegengewicht voor de industrialisatie ijverden sommigen reeds van in het begin (halverwege de 19de eeuw) voor het voortbestaan van oude ambachten, doorgegeven van meester op leerling en zoveel mogelijk handgemaakt. Deze visie paste in de toenmalige kunst- en architectuurstroming, de Art Nouveau (eind 19de eeuw), die gebruik maakte van allerlei toegepaste kunsten en natuurlijke materialen.

De uitvinders van 'design' probeerden dan weer unieke en bijzondere gebruiksvoorwerpen te ontwerpen die, al dan niet met hulp van nieuwe grondstoffen (tropische houtsoorten, plastic,...), wijd verspreid zouden worden onder 'het gewone volk'. Helaas was iedereen nog niet klaar voor de moderne ideeën van de ontwerpers en kozen de meeste mensen liever voor de klassieke meubels, serviezen en dergelijke...

Hoe dan ook, echt handwerk is vandaag ofwel te vinden in workshops, cursussen of aan academies, ofwel in kleine winkeltjes en op ambachtsmarkten. Vooral ook in de Derde Wereld, waar de industrialisatie pas later is doorgedrongen en een veel sterkere traditie leeft van het omvormen van natuurlijke grondstoffen tot bruikbare voorwerpen, vind je vandaag veel van die producten terug in winkeltjes en op marktjes. Door onze waardering voor handgemaakte producten veranderen veel van die gebruiksvoorwerpen dan ook in siervoorwerpen en toeristische gadgets.

Tenslotte is er ook het internet: een interessant middel waarmee de maker van handgemaakte voorwerpen of kunstwerken zijn producten over de hele wereld aan de man brengt. Niet enkel te koop op marktjes of in winkeltjes dus: *Leve het World Wide Web!* Verhandelen via het internet is slechts één voorbeeld van het actualiseren van ambacht en handwerk. Net zoals andere beroepen groeien zij mee met de tijd. Sommige handvaardigheden verdwenen, anderen pasten zich aan en kregen een nieuwe look of een andere functie. Overleven in een voortdurend en snel veranderend tijdperk blijft steeds een uitdaging... De handen uit de mouwen dus!

TIPS: DE MUNCK, B., en DENDOoven, D., *Al doende leert men, leertijd en ambacht in het Ancien Regime [1500-1800]*, Brugge, Uitgeverij Van de Wiele, 2003 • www.craftygirls.nl • www.crafters.org • www.artelier.be • *Artelier, Gids voor hedendaagse kunstambachten in België*, Hertsberge, Artelier, 2004 • http://en.wikipedia.org/wiki/Arts_and_Crafts_movement

DOORDENKERTJES

- ★ Welke ambachten kunnen we vandaag, ondanks allerlei machines en technieken, nog steeds niet missen? Welke ambachten ken je nog, maar zijn vandaag overbodig geworden?
- ★ Wat leer je niet op school, maar wel van je ouders, broers of zussen, of van iemand anders?
- ★ Heb je zelf iets van iemand geleerd wat je anders niet zou kunnen? Wat zou jij graag kunnen of leren? Is er iets wat jij je kinderen zou willen leren?
- ★ Als je mag kiezen...
 - ga je naar de bakker of naar de supermarkt om brood...
 - maak je zelf je kleren of koop je je vaste merk...
 - snuister je op de rommelmarkt of wandel je door de designshop...
 - ga je naar de fietsenmaker of knutsel je zelf aan je fiets...
- ★ Ken je nog reclames die ons proberen wijsmaken dat iets handgemaakt of authentiek is? Laat jij je soms misleiden door de artisanale look van producten, of door 'huiselijke' reclames?

ZO GEZEGD, ZO GEDAAN

Knutsel zelf een gebruiksvoorwerp ineen, dat je anders in de winkel zou gaan kopen. Test het ook uit, of laat het misschien voor de zekerheid door iemand anders eens uitproberen!

opvatting wordt nu stilaan weer onderuit gehaald, bvb. door de Zweedse meubelgigant Ikea, die het grote publiek een goedkoop maar door professionele designers ontworpen meubelstuk biedt, dat je dan weer zelf – zonder de hulp of vaardigheid van een vakman of –vrouw – in elkaar kan puzzelen. H&M pakt al enkele seizoenen uit met kledinglijnen van bekende ontwerpers als Lagerfeld en Stella Mc Cartney, tegen een democratisch prijsje. Wordt vast en zeker vervolgd...

Echt 'handwerk' kan je design misschien niet noemen, maar werk is het zeker. Het ontwerp wordt door en door bestudeerd, getekend, hertekend en uitgeprobeerd. En tenslotte wordt het in productie gebracht, meestal in een beperkte oplage. Al die kleine en grotere ondernemingen die deze producten op de markt brengen en daarbij gebruik maken van de bestaande technische mogelijkheden kun je toch niet zomaar bij de grote multinationals rekenen, waar het personeel voornamelijk toezicht houdt op het werk van machines en computers. Of wel?

<http://www.wccwis.cl> • <http://www.wcc-bf.org/>

Conserven speelgoed?!

Een voorbeeldje dat de creativiteit van vaardige handen uit streken die maar weinig materialen of mogelijkheden bezitten aantoon, is het blikken speelgoed uit West-Afrika. Je moet er maar op komen je lege conservenblikjes te plooiën en te knippen tot ze een kleurrijk autootje worden en vrolijk brommen in de handen van elk kind. Soms worden het ook figuurtjes, olielampjes of koffer-tjes. In elk geval vormt dit blikken handwerk in het Westen een felgemaakt product!

EISENHOFER, S., GUGGEIS, K., FROIDEVAUX, J., *Africa on the move, Toys from West Africa*, Stuttgart, Arnoldsche, 2004.

Overal in de wereld spelen we muziek, zetten feesten op, koken lievelingsrecepten, vertellen verhalen, maken arts & crafts,...
Duizend dingen uit onze dagdagelijkse cultuur die we 'zomaar' doen en kennen.
Onze immateriële cultuur kan je niet vastpakken en aanraken. Maar *wel* 'aantasten'??!

De voorbije eeuw toonde dat immateriële cultuur helemaal niet 'un-touchable' is. Integendeel, vandaag verdwijnt ze sneller dan ooit; onder druk van globalisering, massa-toerisme, milieu-problemen, oorlogen...

Elke maand sterven 2 talen op de wereld een stille dood, ieder jaar nemen duizenden machines ons handwerk over en de kookkunsten komen tegenwoordig kant en klaar uit de diepvries.

Face it: ons immaterieel cultureel erfgoed balanceert op het randje van de afgrond...

WAAROM? OMDAT:

DE WERELD IS EEN DORP

Iedereen drinkt *Coca-Cola*. Iedereen herkent de gele M van *McDonald's*. Iedereen kijkt tv en niemand kan zijn computer met wireless internet nog missen. Iedereen juicht voor dezelfde grote rockbands. Iedereen draagt jeans en *Nikes*... In de recente wereldgeschiedenis is de Westerse cultuur voor velen het Grote Voorbeeld geworden. Je zou versteld staan hoeveel 'ouderwetse' muziek, ingewikkelde deuntjes en traditionele rituelen hierdoor in de vergeetput zijn beland.

WERELD VAKANTIELAND

Reizen is nooit eerder zo gemakkelijk en goedkoop geweest als vandaag. Vakanties worden naar harte-lust gepland, van west naar oost en nog het liefst zuidwaarts, met alle gevolgen vandien. Toerisme is slechts een kleine eeuw oud en er nu al in geslaagd hele plaatsen en culturen overhoop te halen. Hotels en restaurants rijzen als paddestoelen uit de grond, het 'moderne comfort' wordt ingevoerd, traditionele muziek en dansen worden het favoriete entertainment voor cultuurminnende reizigers en lokale *arts en crafts* verworden tot kitscherige souvenirs: een kunstmatig leven

voor de traditionele cultuur. Een zegen voor de economie, een vloek voor ICE?

MONEY MONEY

De trek naar de grote steden, op zoek naar werk, geld en een beter bestaan... Het is een vaak voorkomend fenomeen. In ontwikkelingslanden, maar ook vaak in Westerse landen, krijgen veel mensen weinig kansen. Hun leven is over-leven en als dat betekent je thuis en eigen cultuur verlaten, is de keuze snel gemaakt. Wat koop je vandaag nog voor cultuur?

WET VAN DE STERKSTE

Het geronk van machines en motoren is nergens nog weg te denken. De industrie breidt steeds uit, op zoek naar goedkopere grondstoffen en lagere lonen. De landbouw zoekt nog onontgonnen terrein om zich stevig in te ploegen. De steden barsten uit hun voegen en moeten noodgedwongen de hoogte of de randomgeving in... Dit ten koste van volkeren die wel nog kunnen leven in en met de natuur. Het verdwijnen van bossen en de vervuiling van de omgeving dwingt hen hun levenswijze drastisch te veranderen...

CULTUUR EN MACHT / OORLOG

Cultuur is vaak een wapen. Feesten verbieden, rituelen verbannen of een bepaalde taal verplichten,... Het zijn allemaal middelen die ervoor zorgen dat mensen hun houvast verliezen. Als je je verplicht moet inleven in een andere cultuur of je moet je eigen levenswijze en gewoontes verbergen,

ben je al snel het noorden kwijt. In conflicten als politieke machtsstrijd, uit economisch belang of bij volkerenruzies, wordt heel vaak gewezen op onze 'cultuur' tegenover die van anderen. Het begrip cultuur wordt dan ook vaak gebruikt en misbruikt. Heel wat tradities gingen al verloren bij machtsgrepen, kolonisatie, oorlog enz. Opgeruimd staat netjes?

De Zafimaniry (Madagaskar) zijn meesters in het verwerken van hout tot hutten, schepen, enz. Vandaag is

de houtbewerking meer en meer gericht op het verkopen van souvenirs aan toeristen.

Bovendien verdwijnt op Madagaskar meer en meer bos en dus houtvoorraad...

Het Koninklijk Ballet van Cambodja was door de onderdrukking van de Rode Khmers bijna volledig verdwenen. Na de

dictatuur werd het heropgericht, maar de concurrentie met moderne media is hard en de opvoeringen dreigen enkel nog voor toeristen te worden opgevoerd.

De Urtiin Duu traditionele liederen van de Mongoliërs, worden sinds de jaren 1950 bedreigd. De

Mongoolse nomadenvolkeren moeten de woestijn ontvluchten omdat die niet meer leefbaar is. Met het neerstrijken in steden verandert hun zwerverscultuur en gaat veel van hun orale traditie verloren.

De UNESCO-wereldkaart voor ICE in gevaar.

Door kolonisatie, slavernij, oorlogen en ontbossing is de Zaporabevolking (Ecuador) bijna uitgestorven. Ze zijn vandaag

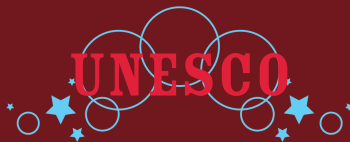

nog slechts met 300, van wie er maar vijf de Zaparataal nog spreken. De orale traditie en het traditioneel vakmanschap dreigen dus, samen met zijn dragers, uit te sterven.

Het 'frietkot' wordt een frietrestaurant...
Nostalgie of een waar verlies?

In dit boekje alleen al staan tot en met deze pagina 27(!) Engelse woorden, ingeburgerd in ons dagelijks taalgebruik. Zal het Nederlands de grote wereldtalen overleven?

Dat het leven op de wereld, zowel materieel als immaterieel, door allerlei gevaren wordt bedreigd, daar ben je intussen vast van overtuigd. Maar wie roept halt aan die (culturele) ondergang?

Als we er nu eens voor zouden zorgen dat iedereen elkaar en elkaars achtergrond beter leert kennen, zouden veel conflicten dan niet vermeden kunnen worden?, zo vroeg de internationale gemeenschap zich na de Tweede Wereldoorlog af.

Het antwoord luidde al snel volmondig ‘ja’ en op 16 november 1945 werd UNESCO boven de doopvont gehouden: *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*. De wereld sloeg de handen in elkaar en sindsdien ijveren vele handen voor het voortbestaan van onze leefomgeving en alles wat daarbij komt kijken: onderwijs, wetenschap en cultuur. Sinds de jaren 1970 kwam er binnen de organisatie ook aandacht voor communicatie – ondertussen de vierde pijler van UNESCO. De Grote Idee is mensen te leren samenwerken in deze vier grote velden, en zo conflicten te voorkomen of ze minstens vreedzaam te kunnen oplossen.

De theorie wordt naar de praktijk vertaald door in elk actieveland een aantal prioriteiten te kiezen die de algemene ontwikkeling moeten verbeteren. Tegelijk waakt UNESCO erover niemand te discrimineren omwille van afkomst, geslacht, geloofsovertuiging of iets dergelijks: een vrouw uit een plattelandsdorp in Irak moet dezelfde kansen en rechten hebben als een gebronsde surfer uit Californië.

Een heel belangrijk strijdtoneel van UNESCO – en voor de buitenwereld een beetje het uithangbord van de organisatie – is cultuur. UNESCO concentreert zich binnen deze grote noemer op culturele diversiteit, met bijzondere aandacht voor het materieel en immaterieel erfgoed. Waar het eigenlijk om gaat, is dat UNESCO vindt dat elke cultuur respect en aandacht verdient. Om dat duidelijk te maken – en om ervoor te zorgen dat het niet bij woorden blijft, maar er daden volgen – ontwikkelde ze een ganse waaier

aan spelregels die internationaal gevolgd moeten worden om verschillende vormen van dat erfgoed en andere culturele uitingen te beschermen.

De bekendste daarvan is de Werelderfgoedconventie (uit 1972) die monumenten en landschappen van uitzonderlijke waarde beschermt. Landen kunnen een site op hun grondgebied voordragen om op de prestigieuze Werelderfgoedlijst te komen. Eénmaal de site daarin opgenomen is, is ze beschermd door de Werelderfgoedconventie en kan het land pronken met het welbekende ‘beschermd monument’-bordje. Gelukkig gaat het ook om meer dan een bordje waar toeristen graag bij poseren. Landen zijn van dan af verplicht goed zorg te dragen voor hun werelderfgoed. Door het ondertekenen van de Werelderfgoedconventie stemmen ze er tegelijk mee in het ander erfgoed binnen hun grenzen ook op een goede manier te beheren zodat het bewaard blijft voor de toekomst.

Er is natuurlijk meer dan monumenten en landschappen: je hebt ook archieven, traditionele sporten en rituelen, orale tradities, bijzondere muziek uit de oude doos en ga zo nog maar een tijdje door. Ook voor deze vormen van cultureel erfgoed ontwikkelde UNESCO verdragen om hen zo goed mogelijk te beschermen. Eén van de meest recente is de conventie die het immaterieel erfgoed wil beschermen, het onderwerp van dit boekje. Een ander in het oog springend verdrag is de conventie die de culturele diversiteit wil beschermen. Die tekst wil er, simpel gezegd, voor zorgen dat we ook in de toekomst nog naar een Vlaamse film kunnen gaan kijken in plaats van enkel Amerikaanse popcornspektakels te slikken te krijgen. Het beschermen van culturele diversiteit betekent ook dat arme landen in het Zuiden evengoed een eigen cultuurindustrie kunnen ontwikkelen in plaats van enkel buitenlandse producten te moeten laten zien, horen en lezen.

UNESCO is dus veel meer dan die organisatie die bordjes voor monumenten uitreikt. Sinds haar ontstaan is UNESCO ook bezig met wetenschappen. Zowel de natuurwetenschappen als de menswetenschappen. Binnen

de natuurwetenschappen concentreert UNESCO zich in de eerste plaats op water en al wat er mee samenhangt. Zonder water is er geen leven mogelijk. Er is echter niet alleen de milieukwestie — het proper houden van rivieren en zeeën — er is ook een menselijke kant aan de zaak. Zo kunnen veel meisjes bijvoorbeeld niet naar school omdat ze het grootste deel van de dag in de weer zijn met het halen van voldoende zuiver water om te kunnen koken. Als die dagelijkse zoektocht niet nodig zou zijn, zouden zij misschien wel kunnen studeren en later een goede baan vinden die hun levensomstandigheden sterk zou verbeteren.

Iedereen is gelijk of tenminste: iedereen verdient hetzelfde respect, dezelfde kansen en rechten. Dat is de basisidee van het werk van UNESCO op vlak van sociale en menswetenschappen. Door de snelle evolutie van de wetenschappen is UNESCO zich gaan toeleggen op de ethiek van de wetenschappelijke en technologische vooruitgang. Veranderingen gaan zo snel (denk maar aan de mogelijkheden van de genetica, zoals bv. klonen) dat mensen niet altijd meer kunnen volgen en dat ook de wetten niet klaar zijn om alle nieuwe mogelijkheden op te vangen. Daarom werkt UNESCO verklaringen uit die een aantal algemene principes vooropstellen waar iedereen zich aan moet houden. Zo kunnen we proberen ervoor te zorgen dat de wetenschappelijke vooruitgang geen bedreiging vormt voor de menselijke waardigheid, of fundamentele vrijheden of mensenrechten in het gedrag brengt.

Onderwijs is misschien wel de belangrijkste pijler van het werk van UNESCO. Hier staat kort en krachtig het 'Onderwijs voor Allen' centraal. In 2000 ging de wereld akkoord met het realiseren van 6 doelstellingen tegen het jaar 2015. UNESCO moet erop toezien dat dit ook gebeurt. Iedereen zou van kwalitatief basisonderwijs moeten kunnen genieten. Dat betekent dus ook dat verschillen tussen meisjes en jongens moeten verdwijnen — er gaan nog steeds minder meisjes dan jongens naar school, vooral in arme landen. Daarnaast zou het aantal mensen die niet kunnen lezen of schrijven met de helft moeten verminderen. Ambitieuze doelstellingen die niet in één, twee, drie gehaald kunnen worden. UNESCO zit haar lidstaten dus voortdurend achter de veren en helpt waar ze kan — bijvoorbeeld door de onderwijssituatie in de wereld en de noodzakelijke ingrepen in kaart te brengen.

Het vierde terrein waarop UNESCO actief is, is dat van de communicatie en informatie. Iedereen moet vrije toegang hebben tot informatie en vrije pers en vrije meningsuiting moeten ten allen tijde gegarandeerd worden. Zo denkt de organisatie erover en daar ijvert ze voor. Dat kan bijvoorbeeld door kleine onafhankelijke kranten of radiostations te steunen in landen waar de staatszenders het laken naar zich toe trekken. Of door opleidingen te geven aan journalisten in landen met weinig ervaring met vrije pers. UNESCO gaat vanzelfsprekend mee met haar tijd en houdt zich nu vooral bezig met het proberen overbruggen van de digitale kloof. Als iets ons even niet te binnen schiet, zetten we ons achter de pc en binnen een paar seconden bezorgt Google ons het antwoord. In veel landen, vooral in het Zuiden, is dat al even ondenkbaar als dat wij morgen naar school of naar het werk zouden gaan met de Star Trek Enterprise.

UNESCO probeert meer van de informatie- en communicatietechnologie die voor ons dagelijkse bezigheid is, in ontwikkelingslanden te brengen. Belangrijk is wel dat het niet enkel gaat om het installeren van computers en netwerken. Het gaat vooral ook om het aanbieden van voldoende informatie, in een taal die begrijpbaar is, die mensen kan helpen hun lot te verbeteren en hun gemeenschap te ontwikkelen.

Neem al het voorgaande samen en je hebt een dubbele Big Mac waar je moeilijk je tanden kan in zetten zonder dat je onderkaak loskomt. Het is dan ook duidelijk dat UNESCO niet alles alleen kan doen. De organisatie werkt samen met haar lidstaten en tal van organisaties. Via die partners wil ze mensen ook wijzen op hun verantwoordelijkheid als individu. UNESCO probeert via verschillende kanalen zoveel mogelijk mensen uit te leggen waar ze mee bezig is en waarom, zodat ze beseffen dat ook zij hun steentje kunnen bijdragen aan het voortbestaan van de wereld en al haar rijkdom aan culturen.

Je kan bijvoorbeeld eens kiezen voor de nieuwe Lieven Debrauwer in plaats van de nieuwste met Leonardo Di Caprio. Of voor een streekgerecht bij de slager om de hoek in plaats van een hamburger bij een multinational. Je hebt vast zelf nog ideeën zat. Zoniet kan je in het volgende hoofdstuk alvast wat inspiratie opdoen...

EEN KLEINE HISTORIE VAN DE BESCHERMING VAN ICE

Toen het bekende Jamaa-el-Fna-plein in Marrakesh (Marokko) in de jaren 1980 door een bouwproject bedreigd werd, klommen een aantal intellectuelen en omwonenden op de barricaden. Op dat plein verzamelt elke dag een bonte verzameling van vertellers, dansers, jongleurs, muzikanten en andere kunstenaars om er het publiek te entertainen.

Toen het plein dreigde te verdwijnen, maakten de protest-acties duidelijk dat het een belangrijke betekenis had voor de bewoners en de identiteit van de stad. Hun acties kenden succes: het plein werd gered!

Maar het incident wees ook op een gat in de internationale bescherming van erfgoed.

Tot dan toe kreeg de bescherming van monumenten en landschappen immers heel wat aandacht, maar het bruisende leven op een plein als Jamaa-el-Fna, onder welke vorm zou je dat kunnen beschermen?

UNESCO besloot er iets aan te doen...

1972

De Conventie voor de bescherming van cultureel en natuurlijk werelderfgoed. Ziehier de geboorte van het beroemde werelderfgoed! Dankzij deze conventie zijn sinds 1972 over de hele wereld belangrijke monumenten en landschappen erkend en beschermd.

 Maar deze conventie uit 1972 gaat alleen over materiële cultuur: dingen dus die je kunt vastpakken of aanraken, zoals gebouwen. Op heel wat plaatsen in de wereld zijn er nochtans geen monumenten, maar daarentegen wel een immense cultuur van muziek, feesten, verhalen, enzovoort...

2005

De 3de Proclamatie van Meesterwerken van Oraal en Immaterieel Erfgoed van de Mensheid. UNESCO wil Immaterieel Erfgoed een grotere erkenning geven. Daarom start ze deze lijst met MEESTERWERKEN van ICE. Een soort hitparade voor het belangrijkste ICE van de wereld dus. Er waren eerder al 2 zulke proclamaties: in 2001 en 2003. In totaal zijn er nu 90 meesterwerken.

 Allemaal goed en wel, maar deze meesterwerken waren toch eigenlijk puur symbolisch, want ze werden tot 2006 door geen enkele internationaal erkende grondtekst ondersteund?

2006

A new convention is born! *De Conventie voor de bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed.* De tekst was klaar in 2003. En nadat 30 landen de tekst hadden ondertekend, werd ze als een internationale wet van kracht op 20 april 2006!

 Eindelijk... en nu uitkijken wat de wereld ermee gaat doen.

ICE - KEEP IT! MAAR HOE?!

UNESCO maakte in 2003 de **CONVENTIE VOOR DE BESCHERMING VAN IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED**,
een nieuwe internationale wet met 2 maatregelen voor het beschermen van ICE:

1. Twee UNESCO-lijsten, met de belangrijkste en de meest bedreigde voorbeelden van ICE ter wereld.
2. Acties voor ICE in elk land, bvb. door projecten te steunen, onderzoek te voeren, speciale organisaties op te starten, een stukje geld in het UNESCO-fonds te storten, enzovoort.

Waarom zet UNESCO immaterieel erfgoed op een meesterlijst?

Om al die verschillende soorten ICE wereldwijd bekend te maken. De lijst wil het belang van ICE in onze samenleving benadrukken, en een interculturele en respectvolle dialoog mogelijk maken.

Waarom zijn er 2 lijsten?

De ene lijst bevat *representatieve* voorbeelden en de andere *zwaar bedreigde* voorbeelden. De eerste lijst toont de verscheidenheid aan culturen aan, de tweede lijst is een soort noodplan om uitstervend ICE te redden.

Hoe komt ICE op de lijst?

Elk land kan zijn ICE naar UNESCO sturen, in de hoop dat het op de meesterlijst komt.

Ja maar, als iets op de lijst belandt, zal het dan ooit nog spontaan evolueren en veranderen?

...*

ICE bestaat niet op papier maar in het echte leven! De meesterlijst mag dus niet betekenen dat cultuur niet meer spontaan evolueert. Anders raakt alle ICE uit de wereld-hitparade 'bevoren'. Néén tegen de bevroering van ICE!

Maar hoe kan je weten dat een bepaald ICE in gevaar is?

...*

Tja, dat ligt nog niet vast... En het is hoedanook moeilijk te bepalen vanaf wanneer ICE 'in danger' is. Wat denk jij: moet je ICE beschermen wanneer het bijna dood is of moet je het al beschermen als het nog 'gezond' is?

Hoe kiest de UNESCO-jury dan wie in de lijst mag en wie niet?

Die spelregels worden tegen 2007 afgesproken. Iemand suggesties?

De voorwaarden om op de lijsten te komen, liggen eigenlijk nog niet vast. En elk land kiest natuurlijk zelf welk ICE het op de lijst wil. Als je dus in je eigen land niet erkend wordt, zal je bedreigd ICE waarschijnlijk nooit beschermd raken?! Denk maar aan de zigeuners die geen land hebben, of aan de Catalanen in Spanje, of...

* Voetnoot: het is de bedoeling dat er tegen oktober 2007 (wanneer de Algemene Vergadering van UNESCO opnieuw bijeenkomt) een hele set spelregels wordt opgesteld die al deze vraagtekens moeten beantwoorden. Andersgezegd: er moeten nog een paar héél belangrijke beslissingen gemaakt worden voor de toekomst van ICE!

DOE HET ZELF!

DE WERELD IS VAN IEDEREEN

UNESCO zegt ... dat gemeenschappen, in het bijzonder autochtone gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen, een belangrijke rol spelen in de productie, de bescherming en de herschepping van het immaterieel cultureel erfgoed, er zo toe bijdragend de culturele diversiteit en menselijke creativiteit te verrijken.

**HET RECHT VAN IEDERE MENS OP CULTUREEL ERFGOED, BETEKENT OOK DE PLICHT VAN ELKE BURGER
OM ONZE CULTURELE TRADITIES VOORT TE ZETTEN EN OVER TE DRAGEN VOOR DE TOEKOMST**

Ook jij, vooral jij, kan er iets aan doen...

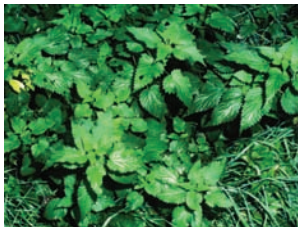
***Don't underestimate your power
you're the people of the world***

HET GEHEUGEN VAN DE WERELD BEGINT IN JOUW HOOFD!

DOE IETS!

*Ga weg uit je dorp,
Laat je dorp niet uit jou weggaan...*
Afghaans gezegde

We erven de wereld niet van onze ouders, we lenen ze eigenlijk van onze kinderen...
Indiaans gezegde

IEDEREEN IS VAN DE WERELD IS VAN IEDEREEN IS VAN DE WERELD IS VAN IEDEREEN IS VAN DE WERELD IS VAN IEDEREEN IS VAN DE WERELD

Ik ga naar een concert van Flip Kowlier en Wannes Vandevelde, dus ik steun **ICE**
Ik babbel dialect op de speelplaats, dus ik doe aan **ICE**
Ik zing luidkeels kinderliedjes, dus ik kweek **ICE**

Ik ga naar het Boombal, daar dans ik **ICE**
Ik repeteer elke zaterdag met een muziekgroepje, zo word ik ooit misschien wel **ICE**
Ik speel ieder jaar toneel, dus ik maak **ICE**

Ik ga op zondag naar de Chiro, nooit beseft dat dat **ICE** kon zijn
Ik trouw zeker en vast in het wit met een sluier, heerlijk traditioneel **ICE**
Geef mij maar frieten in een puntzak, het lekkerste **ICE** van Vlaanderen

Ik loop nooit onder een ladder, is dat dan **ICE**?!
Ik heb groene vingers en een eigen moestuin, ik plant **ICE** voort!
Ik doe tandpasta met munt op m'n muggenbeet, **ICE** op zijn best!

Ik volg een cursus pottenbakken, zo leer ik **ICE**!
Mijn pa bakt thuis soms zelf brood, ook dat is **ICE**!
Ik zit in het beroeps in de houtbewerking, **ICE** voor de toekomst!

VERTEL HET VOORT!

LD IS VAN IEDEREEN IS VAN DE WERELD IS VAN IEDEREEN IS VAN DE WERELD IS VAN IEDEREEN IS VAN DE WERELD IS VAN IEDEREEN IS VAN

CULTURELE DIVERSITEIT OF...

ALLES MOET WEG!

Wereldwijd zijn er zo'n vijfduizend inheemse bevolkingsgroepen die het gevoel hebben dat hun taal, cultuur, woongebied en leven bedreigd worden door de moderniteit. Als we in overweging nemen dat elke inheemse bevolkingsgroep naast een eigen taal ook beschikt over een eigen kennissysteem, omgevingsgebonden wetenschap, traditionele medische kennis en filosofie, dan kunnen we stellen dat voor het eerst in de menselijke geschiedenis, het totaal van de menselijke kennis wellicht aan het afnemen is.

Jay Griffiths (PIP PIP, Flamingo 1999)

**DE UITVERKOOP VAN CULTURELE DIVERSITEIT OP ONZE WERELD IS VOLOP AAN DE GANG.
GLOBALISERING REDUCEERT ZOWEL DE VARIËTEIT ALS HET AANTAL CULTUREN OP DE WERELD.**

‘Ontwikkeling’ zet mensen onder druk om zich te conformeren aan een westers standaardmodel, waarmee ze eenvoudigweg níét kunnen wedijveren. Naar zo’n ideaal streven, is je eigen cultuur en oorsprong afwijzen – dus eigenlijk je eigen identiteit afwijzen. Dat veroorzaakt verwarring, wrok en woede en ligt ten grondslag aan een groot deel van het geweld en fundamentalisme in de wereld. Dit is de kokende, chaotische werkelijkheid achter de mooie façade van de ‘global village’.

Helena Norberg-Hodge (Ancient Futures: Learning from Ladakh)

Welke muziek zou je spelen, als er nog maar 1 soort muziek was? Wat zou je eten, als de pot altijd hetzelfde schafte? Waar zou je naar kijken, als alle tv-programma’s op elkaar leken? Waarover zou je grapjes maken, als iedereen dezelfde taal sprak?

’t Wordt dan wel allemaal super gemakkelijk misschien, want je moet nooit meer kiezen! Horror! Een grote saaie wereldboel. Overall hetzelfde. Dat is het recht van de sterkste en de andere kant van de globalisering. *Culturele eenheidsworst.*

**1 REMEDIE, 1 MOTTO:
ZO VEEL MOGELIJK CULTUREN, ZO VEEL MOGELIJK LOKAAL DOEN!
ICE KLEURT JE DAG!**

CULTURELE EENHEIDSWORST?

De belangstelling voor ICE sinds eind 20ste eeuw, is ontstaan toen we eens een stand van zaken van onze 'moderniteit' maakten. Het toont onze angst voor de effecten van de globalisering en onze zoektocht naar kleinschaliger lokale identiteiten. Globalisering wordt dan gevreesd een grote bulldozer te zijn die ertoe in staat is kleinere culturele vormen plat te walsen, net zoals Hollywood en Bollywood de filmmarkt overspoeld hebben.

(naar een Zuid-Afrikaans UNESCO-rapport uit 2004)

UNESCO beklemtoont ... het belang van immaterieel cultureel erfgoed als een hoofdbron van culturele diversiteit en als een waarborg voor duurzame ontwikkeling.

Dingen die je niet meer kent, kun je ook niet missen. Als vooruitgang betekent dat we allemaal dezelfde 'moderne' dingen gaan zeggen, eten, en doen, dan verdwijnt een massa andere dingen die we nu (en vroeger) deden en kenden...

En zo worden we een pak armer dan vandaag.

Zonder het te beseffen.

Dat is achteruitgang, géén vooruitgang!

UNESCO wil wederzijds respect en kennis van verschillende groepen en volkeren realiseren.

In 2005 werd daarvoor bovendien ook nog een speciale Conventie voor Culturele Diversiteit aangenomen door UNES-

CO. Deze conventie biedt landen voortaan een wettelijk kader om een eigen cultuurpolitiek te voeren die hun culturele initiatieven beschermt (door subsidies te geven voor films in hun eigen taal en stijl bvb.).

Alleen de Verenigde Staten en Israël stemden neén, tegen de rest van de wereld (148 landen stemden ja).

De Amerikanen zien liever een Vrije Markt voor cultuur, bvb. voor de Hollywood-films die vandaag al 85% van de wereldmarkt inpalmen! UNESCO en de andere landen willen ervoor zorgen dat elke cultuur kan leven, niet enkel de cultuur die commercieel (en militair) de sterkste is...

We willen allemaal wel onze eigen cultuur behouden, maar geven we evenveel ruimte aan andere culturen? Aan de ene kant zijn we nog nooit zoveel naar Hollywood-films gaan kijken, Chinees gaan eten, naar Engelstalige songs aan het luisteren, met onze playstation en het wereldwijdweb in de weer geweest. (Daar is trouwens niets mis mee!)

Aan de andere kant willen we dat immigranten Vlaams leren koken en willen we in Brussel ook gewoon Nederlands kunnen spreken!

We roepen omterluidst 'Vlaanderen boven', maar nog nooit hebben we in ons dagdagelijks leven zo weinig Vlaamse dingen gedaan, gezegd, gegeten, gemaakt als vandaag!

Hier klopt iets niet...

TIP: www.matariki.be, www.culturelediversiteit.be

MÉÉR INFO? ENKELE TIPS OP HET INTERNET

UNESCO

- * www.unesco-vlaanderen.be
- * www.unesco.org

VOLKSCULTUUR en etnologie in Vlaanderen en de wereld

- * www.vcv.be
De website van het Vlaams Centrum voor Volkscultuur. Dé Vlaamse website boordevol links naar verenigingen, bibliografieën, bronnen op het internet, enzovoort.
- * www.erfgoedsite.be
De Erfgoedsite presenteert het cultureel erfgoed in Vlaanderen naar een breed publiek. Deze portaalsite informeert over erfgoedinstellingen (archieven, musea, bewaarbibliotheken) en erfgoedverenigingen, signaleert interessante websites en zet nieuwe ontwikkelingen in de kijker.
- * www.volkscultuur.nl
Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur is het landelijk instituut voor de cultuur van het dagelijks leven en het immaterieel erfgoed. Een website met nieuws en kennis over volkscultuur in Nederland.
- * www.sociosite.net
Een internationale portaalsite voor alle thema's uit de sociologie en antropologie.
- * <http://antropologie.pagina.nl>
Een Nederlandstalige startpagina rond antropologie.
- * www2.fmg.uva.nl/encyclopedie_antropologie
Een initiatief om Nederlandstalige informatie over de theorie en geschiedenis van de antropologie op het web te zetten.
- * www.reismicrobe.be
Reismicrobe, jongerendienst van Wegwijzer vzw, ziet reizen als een uitgelezen middel om de wereld en zijn bewoners beter te begrijpen en te respecteren. Een website vol wereldinfo, -tips en interactie.

MONDIALISERING EN DUURZAME ONTWIKKELING

- * www.globelink.be
Globelink is een Vlaamse Jeugddienst die werkt rond de ongelijke verdeling in onze wereld.
- * www.kwia.be
KWIA is een mensenrechtenorganisatie die opkomt voor de collectieve rechten van inheemse volkeren. Het zelfbeschikkingsrecht van inheemse volkeren vormt het uitgangspunt voor alle acties van KWIA, o.a.: inzet voor het klimaatverbond, bescherming van de bio-diversiteit en tropisch regenwoud, strijd voor inheemse landrechten tegen ontwikkelingsagressie, duurzaam toerisme en eerbied voor de cultuur van de inheemse volkeren, meewerken aan een internationaal juridisch kader.
- * www.verdraaidewereld.be
Verdraai de wereld! De uitdaging? Een wereld waar iedereen z'n draai kan vinden! In 2006 maken Vlaamse noordzuid- en milieu-organisaties een jaar lang werk van een wereld die rechtvaardig, solidair en eerlijk is. In onze groep, in onze gemeente, thuis, samen gaan ze de uitdaging aan: spelen, rondtrekken, op avontuur gaan, kamperen, creatief zijn, feesten, actie voeren... Zó dat de wereld langer meegaat.
- * www.duurzame-info.be
Duurzame ontwikkeling is kiezen voor rechtvaardigheid, voor respect voor de draagkracht van de aarde, voor een wereld waar de stem van iedereen gehoord wordt en waar behoeftes van iedereen bevredigd worden, nu en in de toekomst.... Je vindt alles over duurzame ontwikkeling op www.duurzame-info.be
- * www.mo.be
MO* staat voor mondiaal magazine, een tijdschrift dat de globalisering ervaarbaar, begrijpbaar en hanteerbaar wil maken. Mo verschijnt maandelijks op papier maar bestaat ook digitaal. De website ontsluit een documentatiecentrum met links naar meer dan 2.500 internet-adressen gegroepeerd in tientallen rubrieken.
- * www.nologo.org
Website omtrent globalisering n.a.v. het boek van Naomi Klein in 2001.

CULTURELE DIVERSITEIT

- * **www.culturelediversiteit.be**

Deze site is een **portaal** naar informatie over culturele diversiteit binnen een aantal Vlaamse culturele organisaties en het Vlaamse beleid.

- * **www.matariki.be**

Deze site geeft een actueel beeld van culturele diversiteit in de sector volkscultuur en aanverwanten, met tips voor relevante literatuur en links, nieuwtjes, onderzoeken en activiteiten.

- * **www.matariki.be/weblinks.htm**

Weblinks omtrent culturele diversiteit.

- * **www.unesco-vlaanderen.be/culturele_diversiteit**

De Vlaamse website met alle uitleg over UNESCO en de Universele Verklaring betreffende Culturele Diversiteit (uit 2001), de voorganger van de recente UNESCO CONVENTIE Culturele Diversiteit (2006).

- * **www.voem-vzw.be**

Spel *Hanne en Hassan*: *Hanne en Hassan* is een gezelschapsspel voor kinderen en jongeren omtrent culturele diversiteit.

VERKLARENDE WOORDENLIJST ENKELE MOEILIJKE WOORDEN DIE BIJ UNESCO HOREN

- * **UN**: ook wel Verenigde Naties. Deze internationale organisatie zetelt in New York en ijvert voor de handhaving van de wereldvrede en de veiligheid en voor de bevordering van samenwerking op economisch, sociaal, humanitair en cultureel gebied. Opgericht in 1945.

- * **Unesco**: staat voor **United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization** en is een organisatie van de Verenigde Naties met als doel het waarborgen van vrede en veiligheid door de samenwerking tussen de verschillende lidstaten op het vlak van onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie. Het is Unesco die de lijst van Werelderfgoed heeft samengesteld.

- * **Aanbeveling**: is een besluit van een (internationale) organisatie dat zich richt tot de leden van die organisatie of tot andere organisaties en dat niet bindend van aard is.

- * **Algemene Vergadering**: is een hoog orgaan binnen een bepaalde organisatie. Bij de Verenigde Naties wordt die gevormd door vertegenwoordigers van de verschillende lidstaten.

- * **Conventie**: gebruik dat door iedereen aanvaard wordt en waar men zich ook aan zal houden zonder dat daarvoor een specifieke wet of regelgeving voorhanden is. In het Engels wordt het woord 'convention' wel voor 'wettelijk recht' gebruikt. Meer en meer geeft men ook in het Nederlands die betekenis aan het woord 'conventie'.

- * **Copyright**: ook wel 'auteursrechten', worden verleend aan de auteur van

een literair, wetenschappelijk of muzikaal werk, vaak aangeduid met ©. Zij zijn bedoeld om de rechten van die auteur te beschermen tegen kopiëren of piraterij.

- * **Duurzame ontwikkeling**: langzame groei met positieve invloed op de omgeving (de mens, de lokale cultuur, de economie én het milieu) waarvan men graag zou willen hebben dat het blijvend is.

- * **Lidstaat**: onafhankelijk land dat er zich toe verbindt om actief deel te nemen aan een internationale organisatie en zich engageert in de doelstellingen waarvoor de organisatie staat.

- * **Mensenrechten**: De rechten van de mens omvatten alle rechten waar een individu, een groep mensen of een staat aanspraak op kan maken. In 1948 werd door de Verenigde naties de Universele Verklaring van de Rechten van De Mens aangenomen. Nadien volgde nog een Europees verdrag voor de Rechten van de Mens. Voorbeelden van mensenrechten zijn het recht op vrije meningsuiting, het recht op leven en het recht op soevereiniteit. Een precieze definitie is echter lastig te geven, er zijn namelijk talloze visies op wat mensenrechten zijn.

- * **Werelderfgoed**: is cultureel en natuurlijk erfgoed dat door iedereen beschouwd wordt als onvervangbaar, uniek en eigendom van de hele mensheid. Om die redenen moet dit erfgoed bewaard blijven. Belforten en begijnhoven zijn voorbeelden van uniek bewaard werelderfgoed uit België zodat iedereen ervan kan genieten.

UN-TOUCHABLE GANZENSPEL

DE SPELREGELS

Bezoek je de reizende expositie en wil je zelf het spel spelen? Dat kan: zie hier de spelregels...

het begin

Elke speler gooit met de dobbelsteen. Wie het hoogste aantal ogen gooit, mag beginnen en als eerste een pion kiezen...

Elke speler kiest een pion en zet die op het passende startblok.

start van het spel

De spelers gooien om beurten en stappen evenveel vakjes vooruit als het aantal gegooide punten.

Opgelet! Zodra een speler op een rood gansvakje terecht komt of eraan voorbijkomt, moet een opdracht worden uitgevoerd! Maar: *elke opdracht moet slechts één keer worden vervuld en besproken. De volgende mag er dus gewoon voorbij.*

S.O.S.! Je immaterieel erfgoed wordt bedreigd!

Bekijk grondig de wereldkaart op de S.O.S. zuil en trek je conclusies in verband met de zwarte toekomst van ons immaterieel erfgoed. Klim daarvoor op de ladder om de situatie te overzien, je slaat een beurt over!

Bij de volgende beurt maak je de anderen duidelijk waardoor jouw gans vandaag bedreigd wordt. Als ze overtuigd zijn dat jouw gans in gevaar is, mag je drie vakjes vooruit!

EHBO. Help!

Na het ontdekken van alle gevaren die ons immaterieel erfgoed bedreigen, zit je in de put. Je blijft echter niet bij de pakken zitten: welke maatregelen zouden jouw gans kunnen redden?

Bekijk de verschillende mogelijkheden om je gans te beschermen en probeer de positieve en negatieve kanten van elke oplossing te achterhalen. Terwijl je dit doet, wacht je tot een volgende speler voorbijkomt om je uit de put te halen...

De wereld is van iedereen!

Hoe kan jijzelf een steentje bijdragen om ons immaterieel erfgoed te beschermen? Sla een beurt over en bekijk de zuil. Bedenk daarna twee goede oplossingen hoe jij kan helpen om je gans een levendige toekomst te bezorgen. Je mag daarna drie vakjes vooruit!

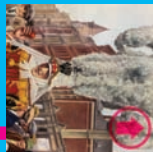
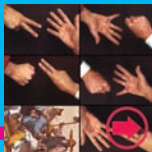
De herberg

In de herberg ontmoet je allerlei mensen uit andere culturen. Je ontdekt hoe fascinerend anders, of verrassend gelijkaardig immaterieel erfgoed uit andere werelddelen kan zijn. Je hebt er zoveel plezier dat je graag een beurt overslaat!

Ai! De doornstruik

Immaterieel erfgoed is soms al zo oud en ingeburgerd, dat je je niet meer afvraagt wie het ooit heeft uitgevonden of ermee is begonnen. Toch hebben bepaalde mensen of volkeren 'rechten' op een stukje van hun immaterieel erfgoed.

Weet jij wie de eigenaar is van één van de voorbeelden in het elektro-spel? Als je het antwoord juist hebt mag je drie vakjes vooruit!

Inhoud

* INTRO * immaterieel cultureel erfgoed (ICE)	1
.....	
* GEZEGD & GEZWEGEN * orale tradities en uitdrukkingen	3
* ON STAGE! * podiumkunsten	7
* ALLE DAGEN VAN HET JAAR * sociale gewoontes, rituelen en feestelijke gebeurtenissen	11
* NATUURLIJK! * kennis van de natuur en het universum	15
* VINGERVLUG * traditioneel vakmanschap	19
.....	
* S.O.S. * ICE in gevaar	22
* UNESCO?	24
* E.H.B.O. * een kleine historie van de bescherming van ICE	26
* DOE HET ZELF! * de wereld is van iedereen	28
* CULTURELE DIVERSITEIT * of... culturele eenheidsworst?	30
.....	
* MÉÉR INFO OP HET INTERNET	32
* VERKLARENDE WOORDENLIJST * enkele moeilijke woorden die bij UNESCO horen	33
.....	
* UN-TOUCHABLE GANZENSPEL * de spelregels	34
.....	
* COLOFON	36

Het beeldmateriaal voor deze educatieve, niet-commerciële publicatie is door tapis plein vzw verzameld. We hebben geprobeerd om de gebruikte beelden zo volledig mogelijk te verantwoorden. Daar waar het mogelijk was, is de maker van het beeld of het werk en/of de bron vermeld. Niet alle auteurs van het beeldmateriaal hebben wij kunnen traceren. Wij verontschuldigen ons daarvoor. Bij constatering van onvolledigheden of onjuistheden in de beeldverantwoording vragen wij u contact op te nemen met tapis plein vzw.

p2-6-10-14-18 Mich Vandenberghe **p4** dialectkaart, dr. Jo Daan, Meertensinstituut Amsterdam – frein in Sint-Niklaas, tapis plein vzw **p5** Kiekeboe in dialect, Merho, Standaard Uitgeverij – Russische federatie, coll. UNESCO – Piempanpoen, de bonte wereld van a tot z, Zuid-Nederlands uitgeverij 1961 **p8** affiche Cirque de Jonghe, coll. Huis van Alijn – affiche Romain Deconinck / Plezante Lola, coll. Amsab – klassieke muziek, de bonte wereld van a tot z, Zuid-Nederlands uitgeverij 1961 – traditionele Morin-khuur muziek uit Mongolië, coll. China Nationale Commissie UNESCO – Straatmuzikant, collectie Volkskundemuseum Antwerpen – dans in China, famille 2000 nr22, éditions des connaissances modernes 1971 – Beijing Opera, Boulianne, www.lechinois.com – theater Het Moment, De Werf, fotografie Frauke Dendooven **p11** kinderspel, de bonte wereld van a tot z, Zuid-Nederlands uitgeverij 1961 **p12** wai, Jack Hollingsworth, coll.Asia, creative getty images – handkus, George Max, coll. Archive, creative getty images – neuze neuze, illustratie oorsprong onbekend – Dia de los Muertos, coll. Fototeca de Pueblos Indios, Museo Nacional de Antropologia, UNESCO – Drie Koningen, Henri Liebrecht, folklore Belge, Côte d'Or – Sint, collectie Volkskundemuseum Antwerpen – Makunda ritueel, coll. Zambia Nationale Commissie UNESCO – Communie, collectie Volkskundemuseum Antwerpen **p16** elektrode, famille 2000 nr23, éditions des connaissances modernes 1971 – vergrootglas, A. Fasano, flash-didact de zee 1970 **p17** klavertje 4, collectie Volkskundemuseum Antwerpen – chiromancie, collectie Volkskundemuseum Antwerpen – Amazone, www.web.mit.edu – Amazone, www.unep-wcmc.org – Heks, www.smijernsbua.no – Salie, Sesam praktisch, Kruiden-encyclopedie, Lannoo 1992 – Wereldbol, de bonte wereld van a tot z, Zuid-Nederlandse uitgeverij 1961 **p20** parasol, China Pictorial 1953 **p23** Cambodja, Kor Borin – Madagaskar, Ministère de la Culture de Madagascar – Equador, Tony Fernandez (Ceisi) & Jorge Fernandez – frietkot, www.gentblogt.be **p26** Djemaa El Fna, P. Bonnard, <http://pbonnard.free.fr> **p28** timmeren, de bonte wereld van a tot z, Zuid-Nederlands uitgeverij 1961 – netels, Mich Vandenberghe – boombal, Frederik Claeys, coll. BOOMBAL – frieten, <http://jpkabala.com> – spinivis, coll. tapis plein vzw **p29** breien, famille 2000 nr17, éditions des connaissances modernes 1971 – coureur, coll. Mich Vandenberghe – vinkenzetters, coll. Sportionium – huwelijk, coll. tapis plein vzw

Deze brochure is een initiatief van tapis plein vzw

Tapis plein vzw is een projecthuis voor actueel en alledaags erfgoed, vanuit Brugge en ver daarbuiten. Een pittig collectief dat u verrast met creatieve acties in het straatbeeld, ondeugende voetnoten en knipogen bij de feiten, stukjes geschiedenis die wellicht nooit de boeken zullen halen. Diep uw gevleugelde herinneringen op, haal die 8mm-filmpjes uit de frigo en veeg uw gekoesterde kiekjes van het dressoir. Want tapis plein is altijd en overal op zoek naar Uw verhaal! Tapis plein ontwikkelt projecten die op een frisse en experimentele wijze het erfgoed ontsluiten voor een breed en wisselend publiek. Ze zet projecten op in samenwerkingsverband met erfgoedpartners of op eigen initiatief.

tapis plein vzw

p/a De Republiek * Sint-Jakobsstraat 36 * B-8000 Brugge

tel 050 68 37 94 & 0473 38 19 07

info@tapisplein.be * www.tapisplein.be

In samenwerking met Unesco Platform Vlaanderen

Het Unesco Platform Vlaanderen is een niet-gouvernementele organisatie die fungeert als het centrale aanspreekpunt voor iedereen in Vlaanderen die informatie zoekt die verband houdt met de activiteiten en programma's van UNESCO. De organisatie staat eveneens in voor de coördinatie van een aantal Unesco-initiatieven in Vlaanderen en zorgt er via samenwerking en netwerking met andere partners voor dat de idealen van UNESCO beter ingang vinden bij de civil society.

Unesco Platform Vlaanderen vzw

Farasijnstraat 32 * B-8670 Koksijde

tel 058 51 44 79 & 058 52 36 41 * fax 058 51 44 79

info@unesco-vlaanderen.be * www.unesco-vlaanderen.be

Een bijzonder woordje van dank aan

Balder Martens, Barbara Van Coillie, Bea Vaes, Benjamin Dousselaere, Bert De Munck, Birgit Geudens, Bruno Mestdagh, Ellen Vandenbulcke, Erika Gebruers, Evi De Smet, Floortje Vantomme, Florian Neyrinck, Hendrik Pinxten, Isabelle Lambert, Jean-Pierre Dehouck, Jérôme Payet, Jochen, Johanna Peeters, Joke Laureyns en de Spotters, Joni Verstraete, Jorijn Neyrinck, Jurgen Deblonde alias Köhn, Karen Groffils, Katrien Davans, Katrijn D'hamers, Leen van Bockstael, Lena Vanelslander, Marc Jacobs, Marc van Camp, Marino Bultinck, Marleen Maes, Marlies Deforche, Martine Seys, Mich Vandenberghie voor de fotografie, Nele Van Maele, Pascal Lervant, Patrick Baertsoen, Patrick Segers, Pieter Gaudesaboos, Rob Belemans, Sabien Clement, Sandra Vanrenterghem, Sofie Vrielynck, Sybilla Goegebuer, Sylvie Dhaene, Walter Lerouge, Werner Van Hoof, Willy Leloup, Wouter Tyteca, en alle vergeten helden...

Dank aan

De directie, leerkrachten en leerlingen van Vrije Lagere School Sint-Leo Brugge, Vrije Basisschool Kortrijk, BS Blankenberge D'Oefenschool, Kantschool van de Stedelijke Academie Brugge, KA Koekelberg, Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek, JOKA kampen, Openbare Bibliotheek Antwerpen - afdeling Permeke, speelpleinwerking Friesbie, Stad Dendermonde.

Het project **UN-TOUCHABLE** is het resultaat van een hele reeks workshops met jongeren in Vlaanderen, verrassende ontdekkingen, tegenstrijdige stemmen en visies, pro's en contra's, tasten en grijpen, lossen en laten...

WWW.UN-TOUCHABLE.BE

Geef je mening over ICE en UN-TOUCHABLE op het forum of jouw tip voor de minister van cultuur!
Of laat je meeslepen door het parcours van het enige echte ICE-ganzenbordspel!

UN-TOUCHABLE, een initiatief van tapis plein vzw

met de steun van de Vlaamse Overheid; i.s.m. Vlaams Centrum voor Volkscultuur, De Vlaamse Unesco Commissie, Unesco Platform Vlaanderen, Sportimonium, Universiteit Antwerpen, Huis van Alijn, Museum voor Volkskunde Brugge, Volkskundemuseum Antwerpen, Openluchtmuseum Bokrijk, AMSAB, Limburgs Volkskundig Genootschap

Vlaams Centrum voor
Volkscultuur

UNESCO@vlaanderen

S P O R T I M O N I U M
ANTWERPEN

U
Universiteit
Antwerpen

Museum voor
Volkskunde

Volkskundemuseum **am**
Antwerpen

amsab
Initiatief van Sociale Groeneken

v.u. * tapis plein vzw * Ellen Vandenbulcke * Sint-Jakobsstraat 36 * 8000 Brugge

Deze brochure is een initiatief van tapis plein vzw in samenwerking met Unesco Platform Vlaanderen

